

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет Навчально-науковий центр заочної форми навчання
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА Пояснювальна записка

рівень вищої освіти другий (магістерський)

Управління фінансовою безпекою підприємства
(тема)

Виконав:
студент 2 курсу, групи УФЕБзм-21-1
Прилуцький В.
(прізвище, ініціали)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва спеціальності)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління
фінансово-економічною безпекою
(повна назва освітньої програми)

Керівник проф. Полозова Т.В.
(посада, прізвище, ініціали)

Допускається до захисту

Зав. кафедри _____
(підпис)

Полозова Т. В.
(прізвище, ініціали)

2022 р.

Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет Навчально-науковий центр заочної форми навчання
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою
(повна назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. кафедри _____
(підпис)
« _____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

студентові Прилуцькому Владиславу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління фінансовою безпекою підприємства

затверджена наказом по університету від 24 жовтня 2022 р. № 170 Стз

2. Термін подання студентом роботи до екзаменаційної комісії 14 грудня 2022 р.

3. Вихідні дані до роботи Наукові інформаційні джерела, періодичні видання, теоретичні та методичні розробки вчених в області забезпечення економічної безпеки підприємств, статистичні дані досліджуваного підприємства

4. Перелік питань, що потрібно опрацювати в роботі _____

Вступ. 1. Теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємства. 2. Аналіз господарської діяльності та стану фінансової безпеки ТОВ «Фокс». 3. Напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства. Висновки. Перелік джерел посилання. Додаток.

5. Перелік графічного матеріалу із зазначенням креслеників, схем, плакатів, комп'ютерних ілюстрацій _____

1. Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження. 2. Функціональні складові економічної безпеки підприємства. 3. Складові системи фінансової безпеки підприємства. 4. Основні елементи механізму управління фінансовою безпекою підприємства. 5. Організаційна структура управління ТОВ «Фокс». 6-7. Аналіз показників діяльності підприємства. 8. Операційний аналіз для ТОВ «Фокс» за умови досягнення пропонованої структури витрат на плановий період. Характеристика основних методів оптимізації структури капіталу підприємства. 9. Запропонований підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. 10. Результати розрахунків складових оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ «Фокс».

6. Консультанти розділів роботи (п.6 включається до завдання за наявності консультантів згідно з наказом, зазначеним у п.1)

Найменування розділу	Консультант (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	Позначка консультанта про виконання розділу	
		підпис	дата

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Виконання першого розділу роботи	24.10.22-01.11.22	виконано
2	Виконання другого розділу роботи	02.11.22-10.11.22	виконано
3	Виконання третього розділу роботи	11.11.22-30.11.22	виконано
4	Оформлення роботи	01.12.22-05.12.22	виконано
5	Перевірка роботи на плагіат	06.12.22-08.12.22	виконано
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу	09.12.22-10.12.22	виконано
7	Рецензування роботи	11.12.22-13.12.22	виконано
8	Подання роботи до екзаменаційної комісії	14.12.2022	

Дата видачі завдання 24 жовтня 2022 р.

Студент _____
(підпис)

Керівник роботи _____ проф. Полозова Т.В.
(підпис) (посада, прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 101 с., 43 табл., 15 рис., 58 джерел, 1 додаток.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ, СИСТЕМА, ОЦІНКА, ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА.

Об'єктом дослідження є управління фінансовою безпекою підприємства.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення підходів до управління фінансовою безпекою підприємства.

Розглянуто теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємства. Розкрито економічний зміст фінансової безпеки підприємства. Надано характеристику системи фінансової безпеки підприємства. Розглянуто системні засади управління фінансовою безпекою підприємства. Здійснено аналіз господарської діяльності ТОВ «Фокс». Проаналізовано показники фінансового стану підприємства. Здійснено експрес-аналіз стану фінансової безпеки підприємства. Розроблено напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства. Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

ABSTRACT

Master thesis: 101 p., 43 tables, 15 fig., 58 sources, 1 exhibit.

FINANCIAL SECURITY, ECONOMIC SECURITY, METHODS OF MANAGEMENT, SYSTEM, ESTIMATION, FINANCIAL CONDITION OF ENTERPRISE.

The object of research is a management of the financial security of the enterprise.

The purpose of the research is a theoretical motivation and development practical recommendation on improvement approach to management financial security of enterprises.

The theoretical aspects of management financial security enterprises are considered. The economic content to financial security of the enterprise is revealed. The feature of the system to financial security of the enterprise is presented. The system principles of management financial security enterprises are considered. The analysis to economic activity LLC «Fox» is realized. The factors of the financial condition of the enterprise are analyzed. The express-analysis of the condition to financial security of the enterprise is realized. The directions of the improvement of management financial security enterprises are offered. The methodical approach to estimation level to financial security of the enterprise is offered.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємства.....	9
1.1 Економічний зміст фінансової безпеки підприємства.....	9
1.2 Характеристика системи фінансової безпеки підприємства.....	16
1.3 Системні засади управління фінансовою безпекою підприємства.....	22
2 Аналіз господарської діяльності та стану фінансової безпеки	
ТОВ «Фокс».....	36
2.1 Загальна характеристика діяльності підприємства.....	36
2.2 Аналіз показників фінансового стану підприємства.....	41
2.3 Експрес-аналіз стану фінансової безпеки підприємства.....	51
3 Напрями удосконалення управління фінансовою безпекою	
підприємства.....	61
3.1 Управління прибутком і рентабельністю підприємства.....	61
3.2 Використання методів оптимізації структури капіталу	
в контексті управління фінансовою безпекою підприємства.....	69
3.3 Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки	
підприємства.....	80
Висновки.....	89
Перелік джерел посилання.....	94
Додаток А Копії публікацій.....	102

ВСТУП

Сучасні умови господарювання доводять, що розвиток та ефективне функціонування вітчизняних підприємств у значній мірі залежать від якісно сформованої системи економічної безпеки. З системних позицій однією з найважливіших складових економічної безпеки є фінансова безпека. Необхідність у дослідженні питань забезпечення та управління фінансовою безпекою підприємства на сьогоднішній день є актуальною.

Аналіз наукових джерел свідчить, що сучасні підприємства зацікавлені у використанні науково обґрунтованих підходів до управління фінансовою безпекою підприємства. Це обумовлено негативним впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища (високий рівень конкуренції на ринку, нестабільність нормативної бази в країні, геополітичні події, наслідки світової фінансової кризи, велика кількість збиткових і збанкрутілих підприємств). Це визначає актуальність теми даної роботи.

Проблематика управління фінансовою безпекою підприємства досліджувалася у роботах багатьох авторів, серед яких: Д.О. Грицишен, О.О. Грищенко, В.В. Єфдокимов, Г.В. Козаченко, О.В. Малик, С.І. Мельник, О.В. Олійник, І.П. Отенко, Н.Н. Пойда-Носик, Т.В. Полозова, Л.І. Федоришина, І.І. Черленяк та інших.

Об'єктом дослідження є управління фінансовою безпекою підприємства.

Предметом дослідження є методи і підходи до управління фінансовою безпекою підприємства.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення підходів до управління фінансовою безпекою підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розглянути теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємства;
- розкрити економічний зміст фінансової безпеки підприємства;
- надати характеристику системи фінансової безпеки підприємства;
- розглянути системні засади управління фінансовою безпекою підприємства;
- здійснити аналіз господарської діяльності ТОВ «Фокс»;
- проаналізувати показники фінансового стану підприємства;
- здійснити експрес-аналіз стану фінансової безпеки підприємства;
- розробити напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства;
- запропонувати методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Інформаційною базою дослідження є наукові розробки в межах предметної області, законодавство України, електронні ресурси, фінансова звітність досліджуваного підприємства.

Під час дослідження були використані такі методи: аналізу та синтезу, системного підходу, порівняння та зіставлення, графічний, статистичний.

Основні наукові результати дослідження:

- визначено основні елементи механізму управління фінансовою безпекою підприємства;
- удосконалено методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що запропонований методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства дозволить підвищити рівень достовірності інформації під час прийняття управлінських рішень.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації, які викладені в роботі, доповідались на III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта» (Харків, 2022).

Публікації. Результати досліджень, проведених у роботі, опубліковано у 2 наукових працях, у тому числі 1 стаття у колективній монографії та 1 тези конференції.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічний зміст фінансової безпеки підприємства

Одним із головних завдань будь-якої економічної системи є забезпечення її ефективного та стабільного функціонування. У сучасних мінливих умовах гострої конкуренції питання стабільного, безкризового розвитку стає дуже актуальним.

Тому питання забезпечення безпеки держави та її складових є сьогодні надзвичайно актуальним. Якщо рання наукова думка зосереджувалася лише на економічній безпеці, то сьогодні все більше науковців наголошують на необхідності розгляду фінансової безпеки як самостійної складової системи економічної безпеки, яка має відповідати за безпеку у сфері фінансових відносин. Питання фінансової безпеки є системними, оскільки стосуються і пов'язують окремі країни, регіони, господарюючі суб'єкти, політику, економіку, фінанси тощо [1-5].

Фінансова безпека охоплює: окремих громадян, сім'ї, все населення, підприємців, підприємства, організації, установи та їх об'єднання, галузі господарських комплексів, регіони, галузі економіки, суб'єкти національної фінансової безпеки та різні міжнародні структури [3, 5, 7]. Але саме предметом цієї роботи є фінансова безпека бізнесу, на якій і буде зосереджена основна увага.

Фінансова безпека підприємства є невід'ємною частиною його економічної безпеки, тому, насамперед, визначено сутність економічної безпеки, проаналізовано стан, значення та необхідність фінансової безпеки як складової економічної безпеки [6-10].

У загальному вигляді економічна безпека розуміється як якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати

нормальні умови функціонування системи, розвиватися в рамках поставлених системою цілей, а також за різних загрозливих ситуацій (зовнішніх і внутрішніх) система здатна протистояти їм і відновлювати працездатність.

Існує кілька рівнів економічної безпеки [8-10]:

- міжнародна безпека (глобальна, регіональна);
- національна безпека (країни, галузі, регіону, суспільства);
- приватний бізнес, фермерське господарство або фізична особа.

Економічна безпека підприємств займає важливе місце в системі національної економічної безпеки, оскільки вони є першочерговими елементами, які забезпечують важливі потреби населення та ресурси для національного розвитку. Економічна безпека фірми – це здатність фірми реалізовувати свою стратегію та досягати власних цілей в умовах невизначеності (під впливом загроз і ризиків).

Економічна безпека підприємства має сім функціональних складових: фінансову, інтелектуальну та людську складові, технологічну та технологічну складові, політико-правову, екологічну, інформаційну та енергетичну (рис. 1.1). Основною і вирішальною складовою економічної безпеки бізнесу є фінансова частина, якій слід приділяти особливу увагу.

Його важливість не залежить від галузевої специфіки бізнесу. Це пов'язано, перш за все, з характером бізнесу, тобто господарської діяльності, спрямованої на максимізацію прибутку або операційного доходу. Крім того, те, що відображає здатність підприємства адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та існуючому ринковому механізмі, – це фінансові показники та фінансовий стан підприємства.

Фінансову складову економічної безпеки фірми можна визначити як стан найефективнішого використання ресурсів фірми, що проявляється у максимізації прибутку та підвищенні прибутковості фірми, якості використовуваних основних і оборотних засобів, структурі капіталу [11].

Рисунок 1.1 – Функціональні складові економічної безпеки підприємства

Розглянемо основні підходи до розуміння сутності фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Більшість вчених дотримуються лінії, що базується на визначенні фінансової безпеки націй, і лише екстраполюють її на мікроскопічний рівень.

У звичайних умовах фінансова безпека підприємства проявляється як механізм, який, з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи основного підприємства шляхом використання захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність за рахунок раціонального використання фінансових ресурсів.

Рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стійкий захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються відповідно до його фінансової філософії та створюють необхідний поточний і майбутній період [10-15].

Сутність корпоративної фінансової безпеки полягає в здатності компаній самостійно формувати та реалізовувати фінансові стратегії відповідно до корпоративних стратегічних цілей в умовах невизначеності

конкурентного середовища. Тобто фінансова безпека являє собою такий стан бізнесу, який [15]:

- може забезпечити довгострокову фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства;
- може задовольняти потреби підприємства у фінансових ресурсах для сталого та розширеного відтворення;
- забезпечує повну фінансову незалежність бізнесу;
- дозволяє захищатися від існуючих і нових небезпек і загроз, що намагаються завдати фінансових збитків бізнесу, або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати бізнес;
- може забезпечити достатню гнучкість у прийнятті фінансових рішень;
- забезпечує захист фінансових інтересів власників бізнесу.

Аналіз наукових праць, присвячених фінансовій безпеці суб'єктів господарювання, показує, що вона визначається такими факторами [15-20]:

- наявність фінансових ресурсів;
- стабільність фінансового стану підприємства;
- збалансованість руху капіталу та розрахункові відносини;
- ефективність фінансово-господарської діяльності;
- рівень контролю внутрішніх і зовнішніх ризиків.

Перед фінансовою безпекою суб'єкта господарювання ставляться такі завдання:

- визначення ризиків і пов'язаних з ними потенційних небезпек і загроз;
- визначення показників фінансової безпеки суб'єктів господарювання;
- впровадження системи діагностики та моніторингу стану фінансової безпеки;
- контроль та оцінка ефективності систем фінансової безпеки;

- створення необхідних фінансових умов для забезпечення стабільного розвитку компанії;
- створення умов для формування оптимального обсягу фінансових ресурсів із внутрішніх та зовнішніх джерел;
- підтримка фінансової стійкості та платоспроможності компанії протягом усього періоду діяльності;
- створення необхідних умов для забезпечення оптимального обсягу та рівня ефективності інвестицій;
- мінімізація фінансового ризику компанії;
- своєчасне впровадження сучасних методів управління та інструментів підтримки фінансової діяльності компанії;
- ефективний і швидкий вихід фірм із фінансових криз та їх наслідків.

На основі ключових характеристик фінансової безпеки, враховуючи визначення, розроблені різними вченими, у даній роботі пропонується власне трактування сутності фінансової безпеки суб'єкта господарювання, як здатності суб'єкта господарювання здійснювати господарську діяльність, у тому числі фінансову діяльність, завдяки використанню набору взаємопов'язаних діагностичних засобів, інструментів та засобів контролю фінансового характеру, здійснювана ефективно та стабільно, і має оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечувати їх відповідний рівень та вплив на внутрішні та зовнішні ризики.

Процес забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства можна розглядати як процес попередження комплексного збитку, спричиненого негативною поведінкою підприємства в усіх аспектах його фінансово-господарської діяльності щодо економічної безпеки [21-25].

У сучасному економічному середовищі існує багато загроз для фінансових інтересів підприємства, які можуть негативно вплинути на фінансову стабільність, платоспроможність та загальний фінансовий стан підприємства в довгостроковій перспективі. Тому необхідно розглядати такі

поняття, як «загрози фінансовій безпеці бізнесу». Під загрозою розуміється сукупність умов, процесів і факторів, які перешкоджають реалізації економічних інтересів суб'єкта господарювання або створюють для нього небезпеку.

Фактично загрозу фінансовій безпеці можна визначити як збиток, загальний показник якого характеризує ступінь зниження фінансового потенціалу за певний період часу. Виявлення та вжиття заходів, спрямованих на попередження загроз фінансовій безпеці, вимагає аналізу прогнозованого стану бізнесу в результаті реалізації раніше прийнятих стратегічних економічних і науково-технічних рішень для бізнесу, загальних тенденцій і процесів попиту на продукцію та послуги, інвестицій тощо [4].

Різні процеси, що відбуваються на підприємстві, визначають досить широкий спектр загроз, які впливають на його функціональність. Тому надзвичайно важливо розуміти основні характеристики загрози.

Виникнення зовнішніх загроз в основному зумовлене об'єктивними процесами: глобалізацією фінансових відносин, високою інтеграцією, загостренням обмежених ресурсних проблем, загостренням конкуренції та конфліктів між країнами за підкорення світової економіки. Внутрішні загрози виникають через неефективну, нечітко визначену фінансово-економічну політику керівництва компанії, пріоритети в управлінні фінансами, слабка реакція на негативні тенденції в діяльності.

Найбільш типові критичні ризики суб'єктів підприємництва наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Найбільш типові критичні ризики суб'єктів підприємництва

Внутрішній ризик	Зовнішній ризик
дефіцит оборотного капіталу	економічні
низький рівень технології організації виробництва	політичні
власні помилки керівництва	демографічні
нестача фінансових ресурсів	зміни в законодавстві
зниження ефективності діяльності	ринкові
неефективний менеджмент	природні

Перелік зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці компанії важливий і різноманітний. Розглянуті ситуації та явища становлять пряму загрозу не тільки окремим державам і недержавним економічним об'єктам, а й безпеці всієї держави.

Своєчасне виявлення та усунення джерел зовнішніх і внутрішніх загроз безпеці є першочерговим завданням усіх суб'єктів господарської діяльності. Таким чином, такі поняття, як загрози, характеризують положення безпеки. Знання та вміння ідентифікувати, попереджати та запобігати (мінімізувати) загрози забезпечують безпеку.

Впровадження комплексної системи забезпечення фінансової безпеки підприємств дозволяє прогнозувати загрози фінансовій безпеці та вчасно коригувати обсяг і структуру витрат на забезпечення фінансової безпеки, тим самим якісно впливаючи на загальний фінансовий стан підприємства. господарюючого суб'єкта, що відображається в кінцевому результаті найбільш позитивним чином покращуючи загальну економіку.

Отже, фінансова безпека суб'єкта господарювання є важливою складовою економічної безпеки, яка являє собою здатність суб'єкта господарювання ефективно та стабільно здійснювати свою господарську діяльність (у тому числі фінансову) протягом невизначеного часу за допомогою комплексу взаємопов'язаних діагностичних систем [17-19].

Інструменти та засоби контролю фінансового характеру повинні оптимізувати використання фінансових ресурсів для забезпечення їх відповідного рівня та впливу на внутрішні та зовнішні екологічні ризики.

1.2 Характеристика системи фінансової безпеки підприємства

Система фінансової безпеки підприємства – це синтез організаційних, управлінських, системних, технічних, профілактичних і рекламних заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз [15,16].

Для забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідно створити власну систему безпеки на підприємстві. Характеризуючи систему фінансової безпеки підприємства, насамперед слід з'ясувати деякі методологічні вимоги (рис 1.2).

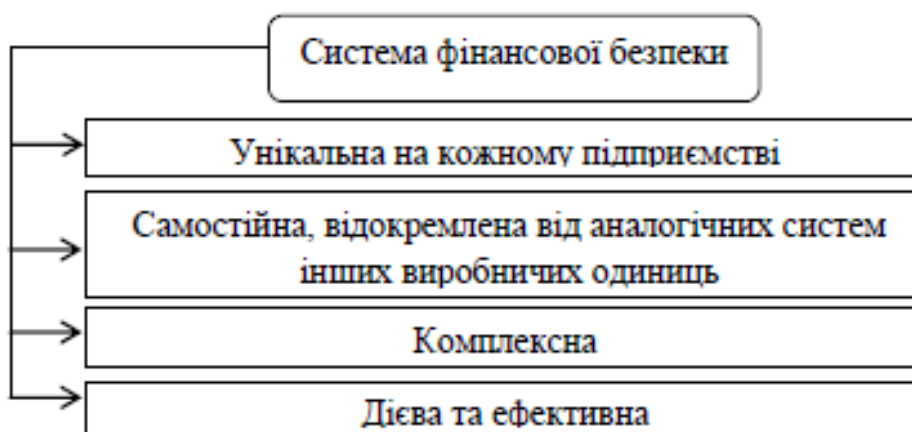

Рисунок 1.2 – Характеристика системи фінансової безпеки підприємства

Система фінансової безпеки компанії не може бути шаблонною. Кожен бізнес має бути унікальним, оскільки це залежить від характеристик кожного бізнесу (рівня розвитку, структури, розміру, виробничий потенціал та ефективність його використання, напрям діяльності, кваліфікація персоналу, виробнича дисципліна, конкурентне середовище, місцезнаходження, виробничі ризики, наявність секретного матеріалу та ступінь його секретності тощо) [16].

Система безпеки підприємства повинна бути незалежною і окремою від аналогічних систем інших виробничих підрозділів. Багато завдань, які стоять перед системою безпеки підприємства, не можуть бути виконані самостійно без прийняття необхідних рішень на більш високому рівні, насамперед державному.

Система безпеки підприємства повинна бути повною. Тільки продуманість системи фінансової безпеки може гарантувати належну надійність безпеки підприємства.

Але головною вимогою є дієвість фінансової безпеки, тому що унікальність, незалежність і складність системи фінансової безпеки не гарантує, що система буде працювати, якщо вона не працює ефективно.

Створення системи безпеки підприємства та її організація для успішного функціонування має базуватися на методологічній основі теорії науки про безпеку. Мета системи безпеки підприємства повинна бути чіткою: що потрібно зробити і чого досягти; які завдання необхідно вирішити для досягнення поставлених цілей; яка основна функція системи безпеки підприємства – визначити сферу застосування цієї системи [16].

Метою створення системи безпеки є своєчасне виявлення та попередження зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, забезпечення безпеки діяльності підприємства та досягнення його бізнес-цілей.

Досягти поставленої мети можна шляхом вирішення цілого комплексу завдань. До найважливіших належать:

- визначення реальних і прогнозованих потенційних небезпек і загроз;
- визначення способів зупинити їх, послабити або ліквідувати наслідки своїх дій;
- визначення засобів, необхідних для забезпечення безпеки підприємства;

- організація взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами з метою попередження та припинення правопорушень, що порушують інтереси бізнесу;

- створення власних служб безпеки компанії, відповідних виявленим небезпекам і загрозам тощо.

Система безпеки підприємства призначена для виконання певних функцій. Найважливіші з них включають [15, 16]:

- прогнозувати, виявляти, запобігати, зменшувати небезпеки та загрози;

- забезпечувати безпеку підприємства та його персоналу та охороняти його майно;

- створити сприятливе конкурентне середовище;

- усунути наслідки збитків, завданих ліквідацією, тощо.

Система фінансової безпеки підприємства базується на певних принципах. Найважливіші з них [16-19]:

- комплексність або системність (передбачає створення системи безпеки, яка забезпечує безпеку бізнесу, його майна, людей та інформації, різні сфери діяльності від будь-яких небезпек і загроз, непередбачених обставин);

- пріоритетність профілактичних заходів (своєчасність) передбачає, що побудова системи безпеки повинна мати можливість завчасно виявляти різноманітні руйнівні фактори та вживати заходів щодо запобігання їх шкоди підприємству. Реалізувати цей принцип економічно вигідніше, ніж відшкодувати завдані збитки;

- безперервність (система безпеки повинні будуватися так, що своїми діями постійно захищає інтереси підприємства в умовах ризику);

- законність (уся робота щодо забезпечення безпеки бізнесу має здійснюватися в рамках чинного законодавства, а не всупереч йому);

– планування (надання можливості кожному учаснику процесу логічно, послідовно і чітко виконувати покладені на нього обов'язки і вирішувати поставлені перед ним завдання);

– економічні (витрати на забезпечення системи безпеки повинні бути оптимальними і не перевищувати рівня, який призведе до втрати економічної доцільності її застосування);

– взаємодія (для забезпечення безпеки закладу необхідна координація зусиль усіх, хто забезпечує безпеку закладу);

– компетентність (питанням забезпечення безпеки підприємства повинні займатися професіонали, які розуміють суть проблеми, здатні своєчасно оцінити ситуацію і прийняти правильні рішення);

Поєднання прозорості та конфіденційності – основні заходи безпеки. Система має бути відома всім працівникам підприємства, і її вимоги мають бути виконані для забезпечення безпеки.

Елементами системи фінансової безпеки є об'єкт і суб'єкт фінансової безпеки, механізм забезпечення безпеки та власне дії щодо забезпечення безпеки (рис. 1.3) [16].

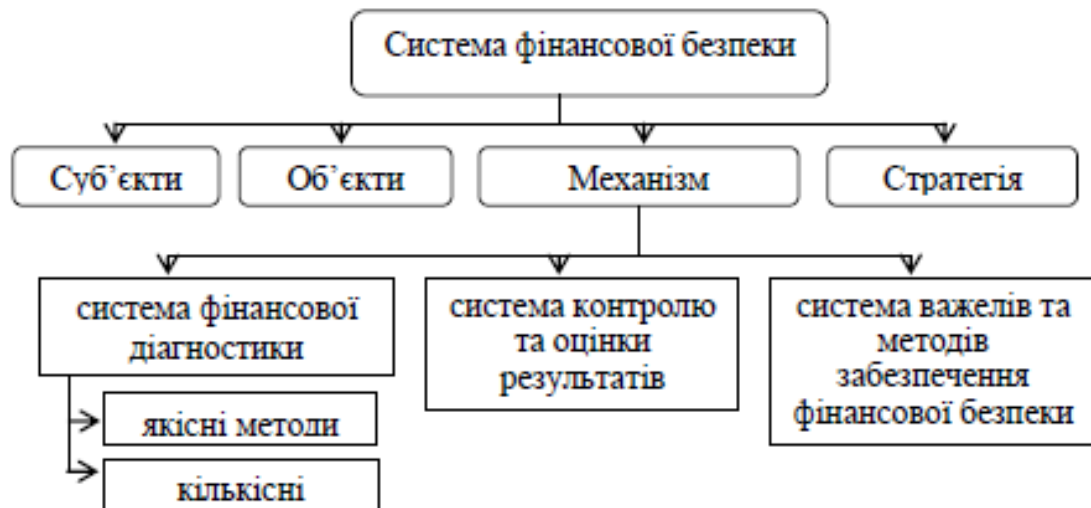

Рисунок 1.3 – Складові системи фінансової безпеки підприємства

Об'єктами безпеки є все, що має на меті забезпечення фінансової безпеки (різні сфери діяльності підприємства, показники, фінансові ресурси тощо).

Основним органом корпоративної фінансової безпеки є персонал, підрозділи, департаменти, заклади, департаменти, заклади, які безпосередньо займаються роботою з фінансової безпеки.

Наявність налагодженої системи ще не забезпечує ефективності її діяльності, тому що необхідно визначити напрям для цієї системи – яким є напрям політики фінансової безпеки. Під політикою фінансової безпеки підприємства слід розуміти точку зору, систему прийняття рішень і дій у сфері фінансової безпеки, яка створює умови та сприятливе середовище для реалізації бізнес-цілей.

Крім політики фінансової безпеки, яка є загальною метою його існування, існує також стратегія. Під стратегією фінансової безпеки розуміється комплекс найважливіших рішень, спрямованих на процедурний рівень забезпечення фінансової безпеки господарської діяльності [20-25].

Зміст політики фінансової безпеки різноманітний.

Можна виділити три типи стратегій [25-28]:

– стратегії, пов'язані з необхідністю раптово реагувати на загрози, що виникають. Тобто в даному випадку діє принцип «загроза-відсіч». Підрозділи, служби, спеціалізовані сили і засоби, створені для вирішення цього завдання, можуть послабити або запобігти дії загроз, але може бути завдано збитків підприємству;

– стратегії, зосереджені на прогнозуванні, ранньому виявленні небезпек і загроз, а також цілеспрямованому дослідженні економічних умов на підприємстві та його оточенні. Фахівці, установи та служби безпеки для вирішення таких завдань забезпечують можливість працювати свідомо та цілеспрямовано, створюючи сприятливі умови для підприємницької діяльності;

– стратегії, спрямовані на компенсацію збитків. Ця стратегія вважається прийнятною лише в тому випадку, якщо вона здатна покрити збитки або якщо неможливо реалізувати стратегії першої та другої категорій.

Однією з ключових складових системи фінансової безпеки підприємства є підсистема фінансової діагностики. Фінансова безпека бізнесу залежатиме від його ефективності та своєчасності інформації, яку він надає. Відповідальністю цієї підсистеми є прогнозування настання кризи, оцінка ймовірності банкрутства компанії в майбутньому, визначення розміру кризи та її причин. Призначення даної підсистеми – своєчасне інформування про можливі проблемні місця в роботі підприємства, а також оцінка ступеня загрози.

Центральна підсистема є ядром фінансової безпеки підприємства і є підсистемою фінансового важеля та методу. Її метою є усунення кризового явища і процесу та його причин, забезпечення ефективної діяльності підприємства. Завдання підсистеми: вибрати оптимальну стратегію підприємства та інструменти її реалізації; усунути кризове явище; усунути першопричину кризи; усунути наслідок кризи.

Набір інструментів, який повинен забезпечити ефективне виконання покладених на нього системою функцій, можна розділити на дві групи:

– фінансові методи – прибуток, витрати, управління капіталом, фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання, страхування тощо. Фінансовий леверидж – прибуток, доходи, фінансові санкції, дивіденди, ціни, матеріальні стимули, заробітна плата тощо.

Остання підсистема – підсистема, необхідна для забезпечення фінансової безпеки підприємства, тобто підсистема контролю та оцінки результатів. Метою цієї підсистеми є контроль за коректним виконанням іншими підсистемами фінансової безпеки своїх функцій та достовірна оцінка результативності та ефективності їх діяльності [25].

Тому на сучасному етапі розвитку українських підприємств першочерговим завданням менеджменту є формування ефективної системи фінансової безпеки підприємства. Зрештою, компаніям набагато легше впоратися з джерелом майбутніх проблем, ніж із самим банкрутством.

Для цього на підприємстві необхідно створити такі умови, які мінімізують ризик світової кризи та банкрутства. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є створення на підприємстві системи фінансової безпеки, яка має охоплювати діагностику проблеми, вибір найкращих фінансових важелів і методів, обов'язковий контроль фінансової діяльності підприємства.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства не тільки підвищує захищеність підприємства від внутрішніх і зовнішніх ризиків, а й підвищує ефективність діяльності підприємства в цілому.

1.3 Системні засади управління фінансовою безпекою підприємства

Одним із основних факторів організації фінансової безпеки бізнесу є організаційний менеджмент. Відповідно під управлінням системою фінансової безпеки підприємства розуміється частина цілеспрямованого та цілеспрямованого впливу суб'єктів управління підприємством та його системи безпеки на суб'єктів безпеки, що здійснюється з метою їх керівництва з метою зниження рівня загроз. ризику та запобігання фінансовій діяльності від дій, вжитих для отримання несприятливих результатів [26].

Управління фінансовою безпекою підприємства – це сукупність принципів і систем методів формулювання та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки підприємства.

Підприємство має захищати свої пріоритетні фінансові інтереси від зовнішніх і внутрішніх загроз. У досягненні своєї основної мети – управління фінансовою безпекою бізнесу – воно спрямоване на вирішення трьох найпоширеніших проблем, що представлені на рис. 1.4 [17-19, 21].

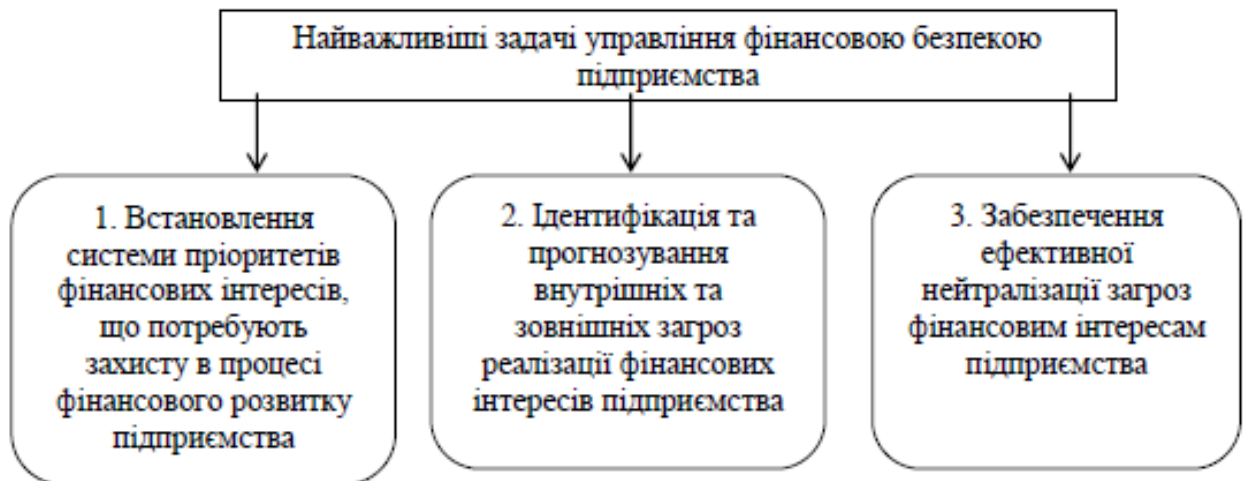

Рисунок 1.4 – Основні завдання в управлінні фінансовою безпекою підприємства

Перше завдання полягає в тому, щоб знайти найефективніші способи максимізації ринкової вартості бізнесу на основі фінансової філософії бізнесу та ранжувати їх за критеріями ефективності.

Друге завдання передбачає виявлення основних типів загроз, що перешкоджають реалізації пріоритетних фінансових інтересів бізнесу, оцінку ймовірності реалізації цих загроз та масштабів можливих пов'язаних з ними фінансових втрат, дослідження впливу характеру окремих руйнівних факторів.

Третє завдання забезпечується вибором найбільш ефективних механізмів, що мінімізують рівень ймовірності та можливий розмір фінансових втрат для реалізації окремих загроз [16, 17, 23].

Управління фінансовою безпекою підприємства реалізує свої основні цілі та основні завдання шляхом виконання певних функцій. Ці функції поділяються на дві основні категорії (рис. 1.5) [15-19].

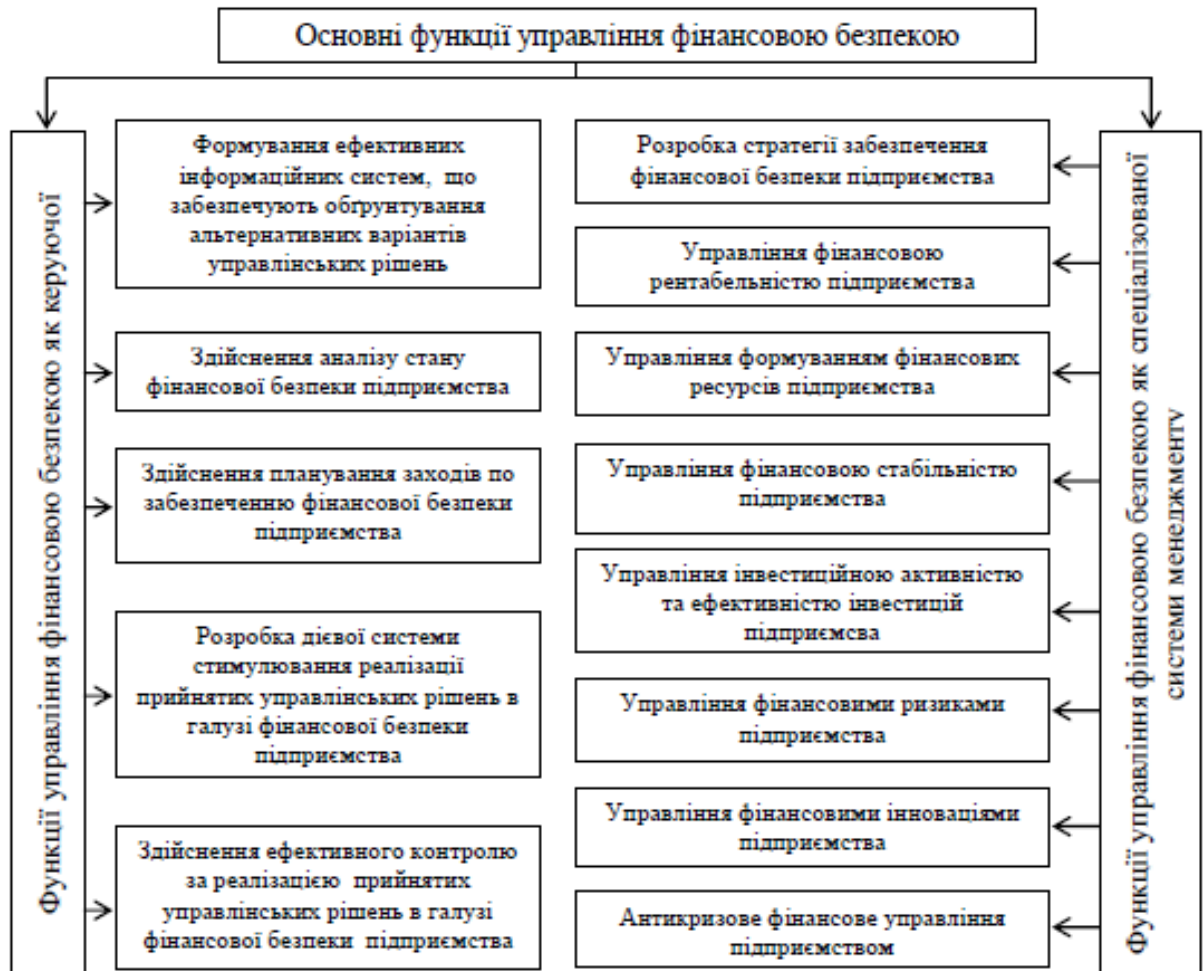

Рисунок 1.5 – Основні функції управління фінансовою безпекою підприємства

Процес управління фінансовою безпекою підприємства базується на певних механізмах. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства – це низка основних елементів, що впливають на процес прийняття та реалізації управлінських рішень з метою забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства від різних загроз.

Структура механізму управління фінансовою безпекою підприємства включає такі елементи (рис. 1.6).

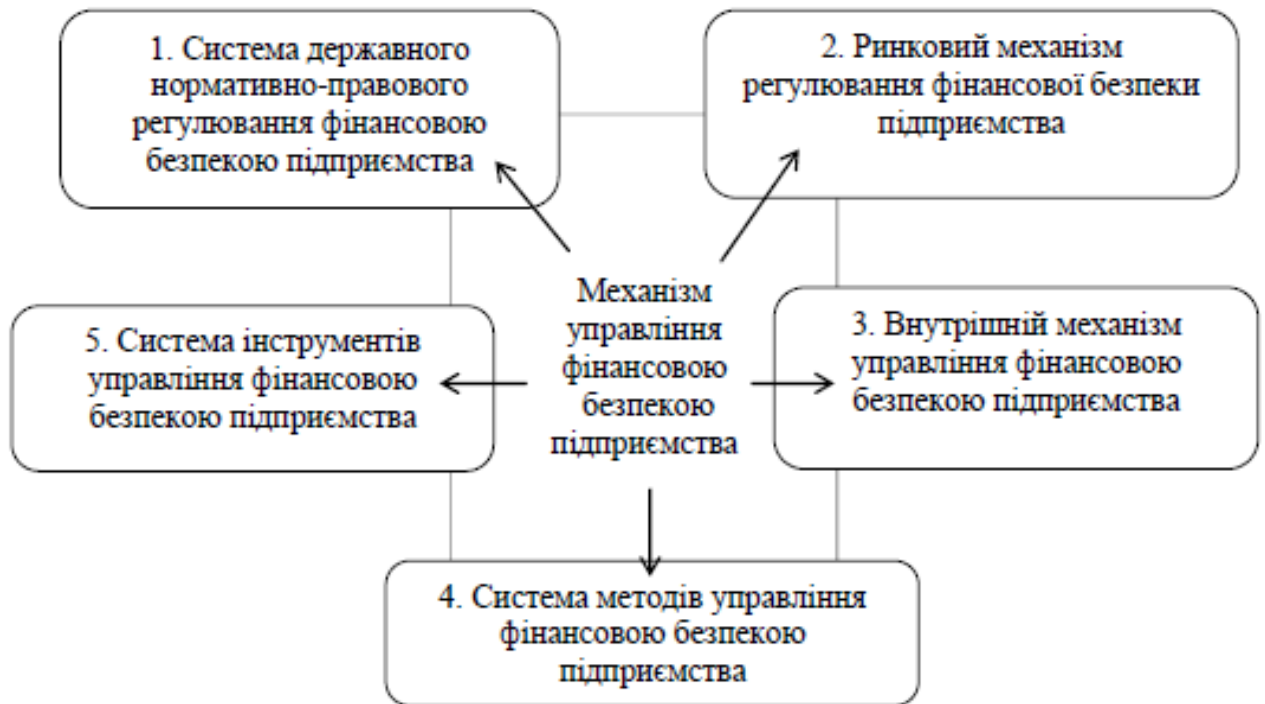

Рисунок 1.6 – Основні елементи механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Державна система регулювання та правове регулювання фінансової безпеки підприємств характеризується кількома рівнями, залежно від повноважень різних державних органів та пріоритетності регуляторних дій, які вони здійснюють.

На цьому етапі національна система нагляду та правового регулювання корпоративної фінансової безпеки включає такі аспекти [15, 16, 23]:

- положення про встановлення порядку створення інформаційної бази для управління фінансовою діяльністю підприємства;
- регулювання грошового обігу та способів розрахунків;
- регулювання кредитних операцій;
- валютне регулювання;
- регулювання інвестиційного бізнесу;
- регулювання ринку цінних паперів;
- регулювання страхової діяльності на фінансових ринках;
- регулювати процедури та форми відродження підприємств;

– регулювання процедур банкрутства та ліквідації підприємств.

Ринковий механізм фінансової безпеки підприємств. Цей механізм формується у сфері фінансових ринків за окремими його видами та сегментами. Попит і пропозиція фінансових ринків формують ціну та рівень котирування окремих фінансових інструментів, визначають наявність кредитних ресурсів у національній та іноземній валюті, виявляють середню прибутковість капіталу тощо.

Внутрішні механізми управління фінансовою безпекою бізнесу. У рамках самого підприємства формується система механізмів, яка відповідно регламентує системний підхід до прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення його фінансової безпеки. Основою цього механізму є фінансова концепція підприємства.

Методична система управління фінансовою безпекою підприємств. Це сукупність методів і прийомів обґрунтування та контролю конкретних управлінських рішень у різних сферах фінансової безпеки компанії:

- метод техніко-економічних розрахунків;
- метод балансування;
- економіко-статистичні методи;
- економіко-математичні методи;
- експертні методи;
- методи дисконтування витрат тощо.

Система інструментів управління фінансовою безпекою підприємства. Такі системи складаються з таких договірних зобов'язань, які забезпечують механізм реалізації окремих управлінських рішень у сфері його фінансової безпеки та визначають його фінансові відносини з іншими економічними об'єктами:

- платіжний засіб (платіжна накладна, чек, акредитив тощо);
- кредитні інструменти (кредитні договори, векселі тощо);

- депозитні інструменти (депозитні договори, депозитні сертифікати тощо);
- інвестиційні засоби (акції, інвестиційні сертифікати тощо);
- інструменти страхування (страхові договори, поліси тощо).

Ефективний механізм управління фінансовою безпекою підприємства дозволяє забезпечити повну реалізацію поставлених перед ним цілей і завдань допомагає ефективно захистити свої фінансові інтереси від різних внутрішніх і зовнішніх загроз.

Система і методика його аналізу є важливою частиною механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Аналіз фінансової безпеки – це процес вивчення фінансового стану підприємства та основних результатів його фінансової діяльності з метою визначення рівня захисту його фінансових інтересів від загроз та виявлення резервів покращення.

У теорії фінансового менеджменту аналіз фінансової безпеки в основному поділяється на такі категорії:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- порівняльний аналіз;
- коефіцієнтний аналіз;
- інтегральний аналіз.

Звернемо увагу на загальний аналіз, оскільки саме загальний аналіз дозволяє отримати найглибшу (багатофакторну) оцінку умов, за яких формується єдиний укрупнений фінансовий показник. Однією з найпоширеніших моделей загального аналізу фінансової безпеки компанії є «модель Дюпона», яку розглянуто нижче.

Комплексна система аналізу ефективності використання активів підприємства. Ця система фінансового аналізу розроблена компанією «Дюпон» (США) також передбачає розкладання показника «рентабельність

активів» на ряд окремих фінансових коефіцієнтів. Схема для виконання цього аналізу наведена в рівняннях (1.1)-(1.3).

Система базується на «моделі Дюпона», згідно з якою рентабельність активів компанії є добутком рентабельності продажів продукції та оборотності активів [2, 3, 8]:

$$\frac{\text{ЧП}}{\text{А}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{Р}} + \frac{\text{Р}}{\text{А}}, \quad (1.1)$$

$$\frac{\text{ЧП}}{\text{Р}} = \frac{\text{ВД}}{\text{Р}} + \frac{\text{В}}{\text{Р}} + \frac{\text{Н}_\text{д} + \text{Н}_\text{п}}{\text{Р}}, \quad (1.2)$$

$$\frac{\text{Р}}{\text{А}} = \frac{\text{Р}}{\text{ОА}} + \frac{\text{Р}}{\text{В}}. \quad (1.3)$$

- де ЧП – сума чистого прибутку;
 Р – обсяг реалізації продукції;
 А – середня сума всіх активів;
 ВД – сума валового доходу;
 В – сума витрат;
 Н_д – сума податків, що сплачується за рахунок доходу;
 Н_п – сума податків, що сплачується за рахунок прибутку;
 ОА – середня сума оборотних активів;
 ПА – середня сума позаоборотних активів.

Основою механізму управління фінансовою безпекою підприємства є система та методи його планування.

Планування фінансової безпеки – це процес розробки системи планів і програмних (нормативних) показників для забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз і створення необхідних фінансових передумов для його подальшого сталого розвитку.

Планування фінансової безпеки компанії базується на використанні трьох її основних систем:

- прогнозне планування фінансової безпеки компанії;
- поточне планування фінансової безпеки підприємства;
- оперативне планування фінансової безпеки підприємства.

Кожна з цих систем планування має свої методи реалізації, форми реалізації результатів і певні періоди охоплення (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Характеристика систем планування фінансової безпеки підприємства

Система фінансового планування	Основний методичний підхід до здійснення планування	Форма реалізації результатів фінансового планування	Період планування
Перспективне планування фінансової безпеки	прогнозування	розробка довгострокового плану по найважливішим напрямкам фінансової безпеки	до 3-х років
Поточне планування фінансової діяльності	техніко-економічне обґрунтування	розробка поточних планів по окремим аспектам фінансової безпеки підприємства	1 рік
Оперативне планування фінансової безпеки	бюджетування	розробка та доведення до виконання бюджетів, платіжних календарів та інших оперативних планових завдань по всім основним питанням фінансової безпеки	місяць, квартал

Різні системи планування фінансової безпеки підприємства пов'язані між собою і реалізуються в певному порядку. На початковому етапі процесу здійснюється перспективне планування фінансової безпеки, спрямоване на досягнення стратегічних цілей фінансового розвитку підприємства з визначенням завдань і параметрів поточного планування. Поточне планування фінансової безпеки, у свою чергу, формує планові завдання щодо забезпечення захисту фінансових інтересів бізнесу в рамках наступного року, слугуючи основою для розробки та доведення до виконавця поточного кошторису з усіх питань фінансова забезпеченість.

Ефективність захисту фінансових інтересів бізнесу можна підвищити за допомогою продуманої системи та методології планування фінансової безпеки для забезпечення її мети.

В основній функціональній системі управління фінансовою безпекою підприємства важливу роль відіграє внутрішній контроль реалізації управлінських рішень у цій сфері.

Внутрішній контроль фінансової безпеки – процес, організований бізнесом для перевірки виконання та забезпечення виконання всіх управлінських рішень у сфері захисту своїх фінансових інтересів від різних загроз [23].

Створення системи внутрішнього контролю є важливою частиною побудови всієї системи управління підприємством для забезпечення її ефективності.

Внутрішній контроль фінансової безпеки підприємства в основному має форми, що наведені на рис. 1.7 [23].

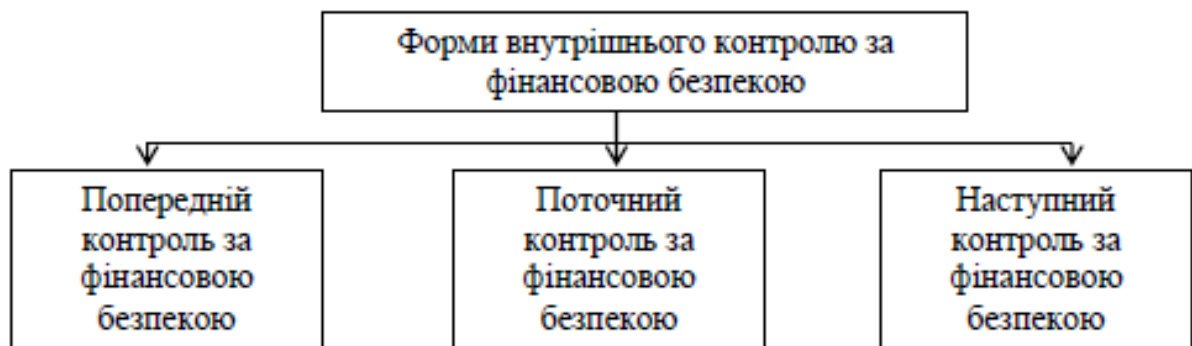

Рисунок 1.7 – Основні форми внутрішнього контролю за фінансовою безпекою підприємства

У процесі розгляду бізнес-планів (заявок) різних структурних підрозділів підприємства організовується попередній контроль на етапі формування фінансового плану та бюджету. У цьому процесі контролю перевіряється обґрунтованість окремих показників і правильність розрахунків для визначення можливих резервів підвищення ефективності

фінансової безпеки та запобігання можливим порушенням законів і внутрішніх нормативних документів підприємства.

Контроль потоків здійснюється в процесі фінансового планування та виконання бюджету на всіх рівнях з метою вжиття дієвих заходів для виконання різних планових показників.

Наступний контроль здійснюється під час розгляду встановлених фінансових звітів та звітів, наданих керівниками структурних підрозділів, при підведенні підсумків забезпечення фінансової безпеки за звітний період з метою її наступної нормалізації.

Впровадження на підприємстві ефективної системи управління під назвою «контроль» може сприяти підвищенню ефективності реалізації функції внутрішнього контролю фінансової безпеки. Обґрунтуванням цієї концепції, відомої як «управління відхиленнями», є оперативне порівняння основних планових (нормативних) і фактичних показників для виявлення відхилень між ними та визначення взаємозв'язку та взаємозалежності цих відхилень на підприємстві з метою впливу на ключові фактори нормалізації діяльності.

Контроль фінансової безпеки – це нормативна система управління, яка координує взаємозв'язок між формуванням, аналізом, плануванням і внутрішнім контролем інформаційної бази, забезпечуючи концентрацію контрольних дій на пріоритетних напрямках фінансової безпеки компанії та запобігання відхиленням у фінансовій безпеці компанії. безпеки виявляються своєчасно.

Основними функціями контролю фінансової безпеки є [23]:

- контролювати хід виконання завдань, визначених програмними показниками та типовою системою забезпечення фінансової безпеки;
- вимірювати ступінь відхилення фактичної ситуації фінансової безпеки від прогнозованої ситуації;

– за величиною відхилення діагностувати серйозне погіршення стану фінансової безпеки підприємства, а темпи фінансового розвитку значно сповільнилися;

– прийняття оперативних управлінських рішень щодо нормалізації фінансової безпеки підприємства за очікуваними цілями та показниками;

– при необхідності коригувати окремі цілі та показники системи фінансової безпеки відповідно до змін зовнішнього фінансового середовища, кон'юнктури фінансового ринку та внутрішніх умов господарської діяльності підприємств.

Контроль фінансової безпеки будується поетапно (рис. 1.8).

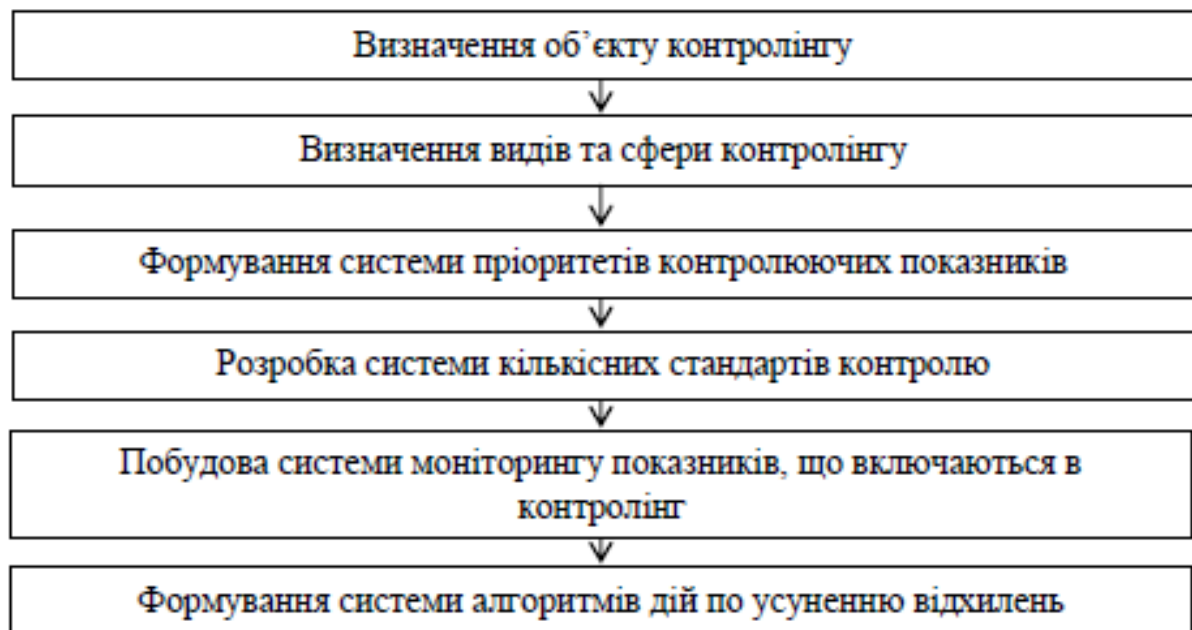

Рисунок 1.8 – Етапи контролінгу фінансової безпеки підприємства

Перший етап. Визначення об'єкта управління. Метою контролю фінансової безпеки підприємства є прийняття управлінських рішень щодо основних аспектів забезпечення захисту його фінансових інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Другий етап. Визначення виду та обсягу контролю. Розрізняють такі типи контролю: стратегічний контроль, поточний контроль і оперативний

контроль. Основні характеристики різних типів контролю наведені в таблиці 1.3 [20-23].

Таблиця 1.3 – Характеристика окремих видів контролінгу фінансової безпеки підприємства

Вид контролінгу фінансової безпеки	Основна сфера контролінгу	Основний період контролінгу
Стратегічний контролінг	Реалізація стратегії забезпечення фінансової безпеки та її цільових показників	Квартал, рік
Поточний контролінг	Реалізація поточних планів забезпечення фінансової безпеки	Місяць, квартал
Оперативний контролінг	Реалізація бюджетів, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки	Тиждень, декада, місяць

Третя фаза. Формують пріоритетну систему контрольних показників. Весь набір систем індикаторів у межах різноманітних засобів контролю фінансової безпеки ранжовано в порядку важливості. У процесі сортування спочатку пріоритетними першого рівня вибираються найважливіші контрольні показники цього виду контролю, потім формується система пріоритетів другого рівня, показники якої перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з першим рівнем. Індикатори пріоритетності так само формують третій рівень і т. д..

Четвертий етап. Формують стандартну систему кількісного контролю. Після сортування контрольних показників для забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідно сформулювати кількісні нормативи для кожного показника. Ці критерії можуть бути як абсолютними, так і відносними. Ці нормативи є цільовими стратегічними нормативами, показниками поточних планів і бюджетів, нормативами і нормативними системами, які формуються державою або підприємствами для забезпечення їх фінансової безпеки.

П'ятий етап. Будується система моніторингу контрольних показників. Система моніторингу є основою контролю за фінансовою безпекою підприємства і є найактивнішою частиною його механізму.

Система моніторингу фінансової безпеки – це розроблений суб'єктами господарювання механізм для постійного моніторингу найважливіших показників для захисту своїх фінансових інтересів, виявлення відхилень фактичних показників від прогнозованих та визначення причин цих відхилень.

Шостий етап. Формування алгоритмічної системи дій щодо усунення упередженості є завершальним етапом контролю фінансової безпеки підприємства (рис. 1.9).

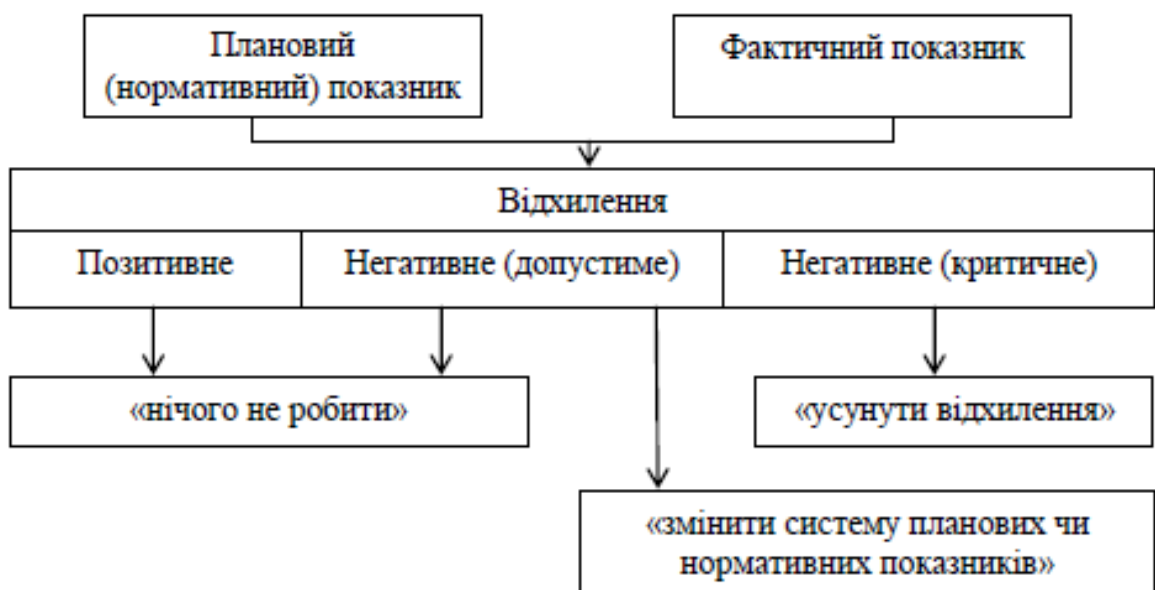

Рисунок 1.9 – Схема алгоритму конкретних дій по усуненню різних видів відхилень

У цьому випадку система принципів дій керівників підприємств складається з трьох алгоритмів:

– «нічого не робити» – така форма відповіді очікується, коли величина негативного відхилення значно нижча за очікувану;

– «усунення відхилень» – надає процедури для пошуку та впровадження резервів для забезпечення досягнення цілей, планів або нормативних завдань;

– «Зміна системи планових чи нормативних показників» – для ситуацій, коли можливість нормалізації якогось аспекту фінансової безпеки обмежена або відсутня. При цьому за результатами моніторингу фінансової безпеки підприємства вносяться пропозиції щодо коригування нормативів цільової стратегії, показників поточного фінансового плану чи окремої бюджетної системи, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки підприємства.

Таким чином, впровадження системи контролю на підприємстві може істотно підвищити ефективність всього процесу управління його фінансовою безпекою, забезпечити концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової безпеки підприємства, своєчасно виявити відхилення між фактичними та прогнозованими показниками та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

2 АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ФОКС»

2.1 Загальна характеристика діяльності підприємства

ТОВ «Фокс» було зареєстровано 28 березня 2001 року як товариство з обмеженою відповідальністю.

Основними видами діяльності ТОВ «Фокс» є:

- виробництво тари;
- надає послуги літографії та лакування.

ТОВ «Фокс» є досить молодим бізнесом, який динамічно розвивається. Після 11 років роботи виробничі ресурси компанії вирости з однієї лінії для виготовлення банок до сучасної фабрики з автоматизованими лініями для виготовлення банок і бочок і двома найсучаснішими лініями літографії.

Станом на початок 2022 року клієнтами компанії були 96 виробників лакофарбової та нафтохімічної промисловості України та Східної Європи.

Власний конструкторський центр, транспортний відділ, високий рівень технічного оснащення підприємства дозволяють здійснювати повний виробничий цикл переробки сировини: від нарізки знаків до відвантаження літодрукованої тари власним транспортом. ТОВ «Фокс» не просто продає металеву тару, а надає клієнтам комплексне вирішення проблем упаковки.

На даний момент виробничі ресурси компанії включають 3 високошвидкісні автоматизовані лінії виробництва.

ТОВ «Фокс» виробляє широкий асортимент продукції, включаючи жерстяні банки від 0,250 до 2,8л, 10л., 15л., 20 л., 25л, каністри 1л., 2л., 4л. та 5л., а також аерозольні балони об'ємом від 0,25л. до 1л.

Вся продукція відповідає вимогам європейських стандартів. Також важливо, щоб виробництво продукції та праця персоналу були забезпечені

всіма необхідними засобами охорони праці та безпечними умовами для навколишнього середовища.

Характеристика підприємства не може бути повною без розгляду його організаційної структури (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Організаційна структура управління ТОВ «Фокс»

Згідно з рисунком 2.1 видно, що підприємство не має спеціальної фінансової служби, а її функції покладаються на бухгалтерію, яка крім безпосередніх функцій виконує також щоденну фінансову роботу, фінансове планування, прогнозування тощо.

Розглянемо основні показники фінансово-господарської діяльності, що наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр., тис. грн.

Показник	Рік			Темп приросту, %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Залишкова вартість основних засобів	19779	18292	30059	-7,52	64,33	51,97
Власний капітал	17529	27644	39165	57,70	41,68	123,43
Чистий дохід від реалізації	59275	75232	104445	26,92	38,83	76,20
Собівартість реалізації продукції	37525	56385	86726	50,26	53,81	131,12
Чистий прибуток	9681	9365	10521	-3,26	12,34	8,68

За даними таблиці 2.1 можна зробити наступні висновки: власний капітал підприємства протягом досліджуваного періоду демонстрував тенденцію до зростання, порівняно з 2019 роком сума зросла на 123,43%. Темп приросту власного капіталу компанії у 2020 році склав 57,7 % порівняно з 2019 роком.

Чистий дохід від продажів також продемонстрував позитивну тенденцію до зростання протягом періоду дослідження. З 2019 по 2021 рік чистий прибуток зріс на 76,20%. Собівартість готової продукції за період зросла на 131,12%, що перевищило темп зростання чистого доходу. Така ситуація призводить до зниження прибутковості підприємства.

З 2019 по 2021 рік чистий прибуток компанії зріс на 8,68% порівняно з 2021 роком. Найбільший темп зростання прибутку ТОВ «Фокс» припав на 2021 рік – 12,34 %.

Залишкова вартість основних засобів у цьому періоді також зросла на 51,97 %, що свідчить про агресивну політику щодо оновлення основних виробничих засобів.

Динаміка основних показників діяльності підприємства наведена на рис. 2.2 і рис. 2.3.

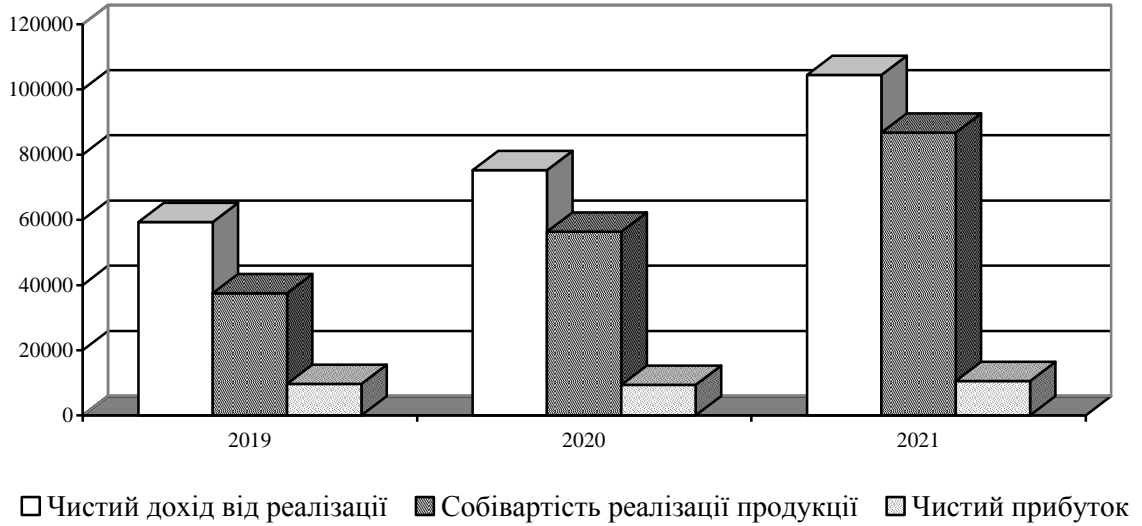

Рисунок 2.2 – Динаміка доходу, собівартості та прибутку ТОВ «Фокс», тис. грн

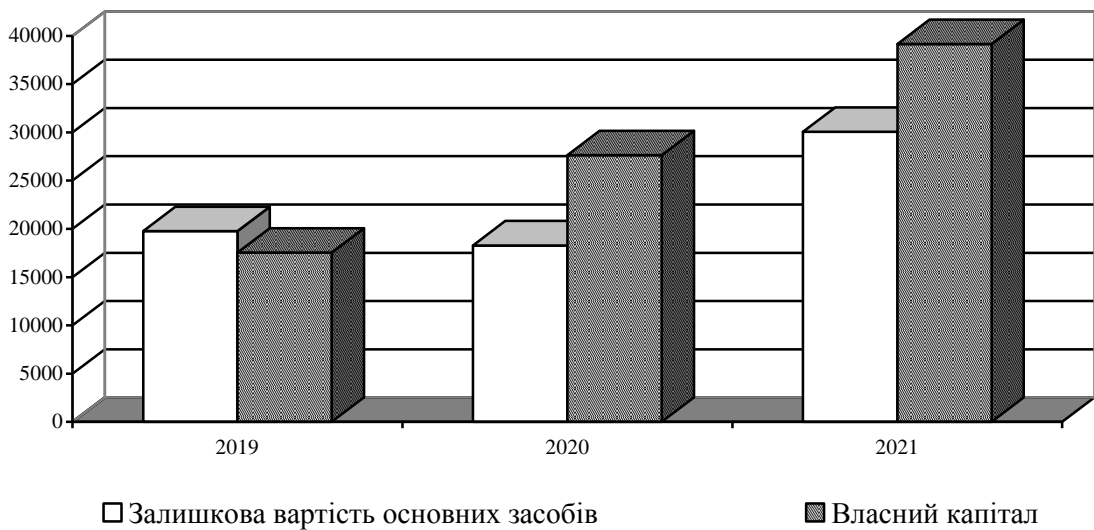

Рисунок 2.3 – Динаміка сум власного капіталу та вартості основних засобів ТОВ «Фокс», тис. грн

Доходи та витрати підприємства є найважливішими характеристиками його діяльності. Тому вважаємо за необхідне розглянути динаміку, склад і структуру доходів і витрат ТОВ «Фокс» з точки зору фінансово-господарської діяльності (табл. 2.2, 2.3).

Таблиця 2.2 – Доходи ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр., тис. грн.

Показник	Рік			Темп приросту, %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	67940	84722	117386	24,70	38,55	72,78
Інший операційний дохід	5575	15917	22774	185,51	43,08	308,50
Інші фінансові доходи	-	1234	11	-	-99,11	-
Інші доходи	224	184	11	-17,86	-94,02	-95,09

Виходячи з даних таблиці 2.2 видно, що виручка від реалізації товарів за досліджуваний період зросла на 72,78%. Найбільший темп зростання спостерігався в інших операційних доходах – 308,50% за період 2019-2021 роках. Інші фінансові надходження є лише у 2020 та 2021 роках, які характеризуються падінням на 99,11%. Інші доходи зменшилися за весь період на 95,09%. Разові доходи не є систематичними для бізнесу, лише у 2019 та 2021 роках. У 2021 році вона зросла на 166,67%. Протягом досліджуваного періоду доходів від акціонерного капіталу підприємства не було.

Таблиця 2.3 – Витрати ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр., тис. грн.

Показник	Рік			Питома вага витрат, %			Темп приросту, % 2021/2019
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	
Податок на додану вартість	8652	9363	12941	13,51	10,10	9,98	49,57
Інші вирахування з доходу	13	127	-	0,02	0,14	0,00	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, роботи, послуг)	37525	56385	86726	58,57	60,83	66,88	131,12
Адміністративні витрати	3121	3850	2865	4,87	4,15	2,21	-8,20
Витрати на збут	2360	3888	3185	3,68	4,19	2,46	34,96
Інші операційні витрати	9797	14698	16601	15,29	15,86	12,80	69,45
Фінансові витрати	12	1473	2543	0,02	1,59	1,96	21091,67
Інші витрати	870	146	900	1,36	0,16	0,69	3,45
Загальна сума витрат	64064	92692	129677	100,00	100,00	100,00	102,42

Найбільша частка витрат припадає на собівартість реалізованої продукції – 66,88% у 2021 році. За період зросла собівартість реалізованої продукції на 131,12%. Інші операційні витрати склали 12,8% від загальної суми витрат. Загальна сума витрат за досліджуваний період зросла на 102,42%.

Отже, можна зробити висновок, що діяльність ТОВ «Фокс» є дуже активною та прибутковою. Сьогодні «Фокс» виробляє високоякісну продукцію та користується репутацією надійного та стабільного підприємства.

2.2 Аналіз показників фінансового стану підприємства

Перш ніж приступати до повної оцінки фінансового стану компанії, необхідно провести її попередню оцінку. Попередню оцінку фінансового стану ТОВ «Фокс» пропонується провести шляхом перевірки виконання «Золотого правила економіки», яке можна виразити такою нерівністю:

$$T_3(\text{ЧП}) > T_3(\text{ЧД}) > T_3(\text{ВК}) > T_3(\text{ВБ}) > 100\% , \quad (2.1)$$

де $T_3(\text{ЧП})$ – темп зростання чистого прибутку;

$T_3(\text{ЧД})$ – темп зростання чистого доходу;

$T_3(\text{ВК})$ – темп зростання власного капіталу;

$T_3(\text{ВБ})$ – темп зростання валюти балансу.

Відповідні розрахунки наведені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Попередня оцінка фінансового стану ТОВ «Фокс» за період 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Темп росту, %	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2019
Чистий прибуток, тис. грн.	9681	9365	10521	96,74	108,68
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	59275	75232	104445	126,92	176,20
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	12088,5	22586,5	33404,5	186,84	276,33
Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	40632,5	49202,5	70648	121,09	173,87

З даних таблиці 2.4 можна зробити висновок, що «Золотого правила економіки» не дотримувалися протягом усього періоду дослідження.

Темп зростання чистого прибутку нижчий за темп зростання чистого прибутку, що свідчить про те, що чистий прибуток від продажів знизився. Темп зростання власного капіталу у 2020 та 2021 роках був вищим за темп зростання чистого прибутку, що свідчить про зниження рентабельності власного капіталу у 2020-2021 роках.

Валютні темпи зростання балансу в поточному періоді явно перевищували темпи зростання чистого прибутку, що є причиною зниження рентабельності активів підприємства. Отже, можна зробити висновок, що показники рентабельності ТОВ «Фокс» протягом досліджуваного періоду знижуються.

Для аналізу фінансового стану ТОВ «Фокс» необхідно розрахувати показники основної групи, а саме майновий стан, ліквідність та платоспроможність, фінансову стійкість, рентабельність, оціночні показники господарської діяльності.

Інформаційною основою для розрахунку наведених показників є форми фінансової звітності підприємства. Розрахунки зазначених груп показників наведені в таблиці 2.5-2.11.

Для здійснення господарської діяльності кожен суб'єкт господарювання повинен володіти певними об'єктами власності, які належать йому на правах власності чи володіння. Майно, яке є власністю

підприємства і відображається на його балансі, називається активом. Аналіз динаміки активів, їх структури та коефіцієнтів кореляції, що її характеризують, дуже важливий для бізнесу, особливо якщо він відноситься до сфери матеріального виробництва.

Таблиця 2.5 – Показники майнового стану ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Темп росту, %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,325	0,423	0,445	30,196	5,255	37,038
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,469	0,325	0,353	-30,706	8,704	-24,675
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,054	0,084	0,383	55,552	355,620	608,727
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,00104	0,00068	0,00095	-34,607	38,648	-9,333

За показниками, наведеними в таблиці 2.5, проаналізовано майновий стан підприємства. Можна сказати, що коефіцієнт зносу основних засобів нижче критичного значення – 0,5. Така ситуація свідчить про незначне виснаження основних засобів підприємства. Негативною тенденцією є те, що за цей період спостережуваний коефіцієнт зріс на 37,04%. З 2019 по 2021 рік коефіцієнт дійсної вартості майна не перевищував 0,5, хоча і відображає виробничу спрямованість підприємства, але цей показник є недостатньо високим. Цей відсоток дещо знизився за досліджуваний період – на 24,66%.

Протягом досліджуваного періоду продовжував зростати коефіцієнт оновлення основних засобів із темпом зростання 608,73 %, що було на відносно високому рівні, що свідчить про реалізацію підприємством політики оновлення власних основних засобів та розширення виробництва. Рівень вибуття в 2019-2021 роках був невеликим і знижувався з 0,00095 у 2021 році. Він характеризується падінням на 9,33% за той же період.

Під ліквідністю підприємства розуміють здатність підприємства швидко продати активи та отримати кошти для погашення поточних зобов'язань. Загальна ефективність бізнесу залежить від того, наскільки

швидко та ефективно бізнес виконує ці процеси. У таблиці 2.6 наведено розрахунок показників аналізу ліквідності.

За даними таблиці 2.6 можна зробити висновок, що коефіцієнт покриття перевищував норматив протягом досліджуваного періоду. Значення 1 означає, що оборотного капіталу достатньо для покриття поточних зобов'язань. Також показник показав позитивну динаміку – за 2019-2021 роки показник зріс на 15,81%, досягнувши 1,998 у 2021 році.

Таблиця 2.6 – Показники ліквідності ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Темп росту, %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Коефіцієнт покриття	1,725	1,665	1,998	-3,492	19,996	15,805
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,812	0,603	1,045	-25,708	73,165	28,647
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,353	0,190	0,237	-46,225	25,123	-32,715
Чистий оборотний капітал	9376	14322	23609	52,752	64,844	151,802

Для коефіцієнта швидкої ліквідності стандартне значення становить 0,6-0,8. У ТОВ «Фокс» у 2019-2020 роках цей показник відповідав нормативному значенню, а у 2021 році перевищував норматив майже в 2 рази. Така ситуація свідчить про високий рівень ліквідності та платоспроможності бізнесу, оскільки ресурсів ліквідності достатньо для виконання всіх поточних зобов'язань.

У 2019-2021 роках коефіцієнт абсолютної ліквідності відповідає нормативному значенню – 0,2-0,3. За цей період показник впав на 32,72%. Це зменшення пов'язане зі зменшенням грошових коштів і збільшенням поточних зобов'язань компанії.

Позитивний 3-річний чистий оборотний капітал вказує на здатність підприємства розширювати свою діяльність без додаткових запозичень. За період чистий оборотний капітал збільшився на 151,8%.

Аналіз фінансової стійкості підприємства є відносно важливим етапом аналізу всієї фінансової ситуації. У довгостроковому періоді фінансова стійкість характеризується відношенням власних коштів до позикових.

Для виявлення тенденцій фінансової стійкості розраховано відповідний набір індикаторів.

Крім відповідних показників ліквідності, вважаємо за необхідне визначити ліквідність балансу ТОВ «Фокс». Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань компанії її активами протягом періоду, який перетворюється в грошовий еквівалент на момент погашення зобов'язань. Аналіз ліквідності балансу підприємства за 2019-2021 роки наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Фокс» за 2019- 2021 рр., тис. грн.

Стаття активу	Рік			Стаття пасиву	Рік		
	2019	2020	2021		2019	2020	2021
Найбільш ліквідні активи (А1)	4561	4086	5616	Найбільш термінові пасиви (П 1)	225	354	1084
Активи, що швидко реалізуються (А2)	5938	8909	19101	Короткострокові пасиви (П 2)	12703	21183	22574
Активи, що повільно реалізуються (А 3)	11811	22870	22555	Довгострокові пасиви (П 3)	11693	7074	22218
Активи, що важко реалізуються (А4)	19840	20390	37769	Постійні пасиви (П 4)	17529	27644	39165

Проаналізувавши ліквідність балансу за 2021 рік, співвідношення найбільш ліквідних активів до найбільш термінових пасивів, можна отримати поточну ліквідність ($A1 < P1$), яка вказує на час останньої погашення боргу підприємством. $A2 > P2$ —вказує на тенденцію зростання ліквідності в майбутньому. $A3 < P3$; $A4 < P4$ – показує майбутній платіжний баланс.

Випадок ТОВ «Фокс» показує, що ліквідність балансу відрізняється від абсолютних значень і може бути виражена наступним чином:

$$A_1 > P_1; A_2 < P_2; A_3 > P_3; A_4 < P_4.$$

Тож ми бачимо поточну ліквідність на недостатньому рівні, тому

$$A_1 > П_1.$$

Друге співвідношення $A_2 < П_2$ – спостерігається тенденція до погіршення поточної платоспроможності в майбутньому.

Лише співвідношення $A_4 < П_4$ відповідає критеріям, тому компанія має можливість компенсувати недоліки інших статей надлишками цієї. Таким чином, слід зазначити, що на кінець періоду аналізу поточні розрахунки компанії є проблематичними і будуть покращені в майбутньому, якщо тенденція не зміниться.

Показники платоспроможності та фінансової стійкості ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр. наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Показники платоспроможності та фінансової стійкості ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Темп росту, %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Коефіцієнт платоспроможності	0,416	0,491	0,461	18,163	-6,280	10,741
Коефіцієнт фінансування	1,405	1,035	1,171	-26,314	13,176	-16,605
Коефіцієнт забезпеченості власними основними засобами	0,420	0,399	0,499	-4,990	25,059	18,819
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,535	0,518	0,603	-3,140	16,353	12,699
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,712	0,966	0,854	35,711	-11,642	19,912

Проаналізувавши дані таблиці 2.8 за показниками платоспроможності можна зробити наступні висновки. З 2019 рік по 2021 рік коефіцієнт адекватності платоспроможності наближався до нормативного значення 0,5. Така ситуація свідчить про те, що частка власного капіталу в загальній структурі не перевищує частки позикового капіталу, тобто підприємство не має достатньо високої фінансової стійкості та незалежності. За цей період показник зріс на 10,74%, досягнувши 0,46 у 2021 році.

Коефіцієнт корпоративного фінансування продемонстрував тенденцію до зниження, впавши на 16,61% протягом 2021 року до 1,17. Така ситуація

свідчить про високу, але динамічно зменшувану залежність фірм від джерел кредитування.

З 2019 року по 2021 рік забезпеченість основними засобами власної власності відповідає нормативному значенню, що є вигідним для підприємства. За цей період показник зріс на 18,82%, досягнувши у 2021 році 0,5. З 2019 року по 2021 рік операційний коефіцієнт власного капіталу був більше 0, що відповідає нормативному значенню, і збільшився за цей період на 12,7%.

Коефіцієнт фінансової стійкості відображає здатність підприємств залучати позикові кошти. Для ТОВ «Фокс» в цей період цей показник зростає, тобто підприємство стає більш привабливим з кредитної точки зору. З 2019 року по 2021 рік цей показник зріс на 19,91%.

Крім відносних показників фінансової стійкості, вважаємо за необхідне враховувати і абсолютні показники. Абсолютний показник фінансової стійкості підприємства розраховується на основі визначення відповідності між забезпеченнями та витратами майбутніх періодів та джерелами їх формування. Розрахунок цих показників та визначення типу фінансової стійкості наведено в таблиці 2.9.

Аналіз таблиці 2.9 може проілюструвати, що нестабільний фінансовий стан ТОВ «Фокс» у 2019-2020 роках вийшов на нормальний рівень у 2021 році. За досліджуваний період також сформувався позитивний резерв фінансової стійкості, який у 2021 році становив майже 44 дні, а також певне джерело надлишкового фінансування в розмірі 1 грн. Акція – 0,56 грн., що більше половини вартості акції.

Отже, характеристика абсолютних показників дозволяє зробити висновок, що рівень фінансової стійкості ТОВ «Фокс» у 2021 році суттєво підвищився, але керівництво в наступний період має приділяти велику увагу зміцненню фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 2.9 – Визначення типу фінансової стійкості ТОВ «Фокс», тис. грн.

Показник	Рік		
	2019	2020	2021
Джерела власних коштів	17529,0	27644,0	39165,0
Необоротні активи	19840,0	20391,0	37769,0
Наявність власних оборотних коштів	-2311,0	7253,0	1396,0
Довгострокові позикові кошти	11693,0	7074,0	22218,0
Наявність власних і довгострокових позикових джерел	9382,0	14327,0	23614,0
Короткострокові позикові кошти	4546,0	8819,0	11633,0
Загальна величина основних джерел формування запасів	13928,0	23146,0	35247,0
Загальна величина запасів і витрат	11805,0	22865,0	22550,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів	-14116,0	-15612,0	-21154,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів	-2423,0	-8538,0	1064,0
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	2123,0	281,0	12697,0
Тривимірний показник типу фінансової стійкості	(0;0;1)	(0;0;1)	(0;1;1)
Тип фінансової стійкості	критичний	критичний	нормальний
Запас стійкості фінансового стану, днів	12,89	1,34	43,76
Надлишок (+) / нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів, грн.	0,18	0,01	0,56

Групу показників ділової активності підприємства можна використовувати для аналізу поточної діяльності підприємства з метою найбільш точного і повного відображення реального стану підприємства. Результати розрахунку індексу наведені в таблиці 2.10.

На підставі розрахунків, наведених у таблиці 2.10, можна зробити наступні висновки щодо показників господарської діяльності ТОВ «Фокс». Збільшення оборотності активів протягом 2019-2021 років є позитивною тенденцією для бізнесу, оскільки бізнес-ресурси використовуються більш ефективно незалежно від джерела їх залучення. За цей період показник зріс на 1,34%. З 2019 року по 2021 рік швидкість оборотності кредиторської заборгованості продовжувала зростати, а термін погашення кредиторської заборгованості продовжував скорочуватися, що означало, що здатність компанії якнайшвидше погасити борги продовжувала зростати. За досліджуваний період швидкість оборотності кредиторської заборгованості зросла на 57,37%, а термін погашення зменшився на 36,46%.

Таблиця 2.10 – Показники ділової активності ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Темп росту, %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Коефіцієнт оборотності активів	1,459	1,529	1,478	4,814	-3,312	1,342
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	4,527	5,360	7,123	18,414	32,898	57,369
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8,865	10,667	7,670	20,325	-28,089	-13,473
Строк погашення дебіторської заборгованості	40,610	33,750	46,933	-16,892	39,061	15,571
Строк погашення кредиторської заборгованості	79,531	67,164	50,538	-15,550	-24,754	-36,455
Коефіцієнт оборотності основних засобів	2,791	3,952	4,320	41,622	9,314	54,812
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,903	3,331	3,127	-32,071	-6,130	-36,235
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	4,670	3,635	4,125	-22,160	13,479	-11,668

З 2019 року по 2021 рік швидкість оборотності дебіторської заборгованості та термін погашення дебіторської та кредиторської заборгованості демонстрували протилежну тенденцію. Тобто швидкість оборотності дебіторської заборгованості продовжує знижуватися, а термін погашення дебіторської заборгованості продовжує зростати. Тільки в 2020 році оборотність дебіторської заборгованості зросла на 20,33 %, в результаті чого термін погашення дебіторської заборгованості зменшився на 15,55 %. Тому необхідно переглянути політику надання кредитних послуг.

Протягом 2019-2021 років також підвищувалась ефективність використання власних коштів та матеріальних резервів.

Тенденція оборотності запасів не є очевидною, вона знизилася на 22,16% у 2020 році та зросла на 13,48% у 2021 році. Загалом за період грошовий обіг матеріальних запасів підприємства знизився на 11,67%.

Для узагальнення результатів аналізу фінансового стану підприємства найбільш оптимальним і доцільним є розрахунок показників рентабельності, які визначають рентабельність діяльності підприємства, продукції, активів і власного капіталу. Результати розрахунку основних показників прибутку наведені в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Показники рентабельності ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Темп росту, %		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2021/2019
Коефіцієнт рентабельності активів	0,238	0,190	0,149	-20,113	-21,759	-37,496
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,801	0,415	0,315	-48,226	-24,039	-60,672
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,163	0,124	0,101	-23,782	-19,078	-38,323
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,378	0,173	0,126	-54,204	-27,400	-66,752

За даними таблиці 2.11 можна зробити висновок, що рентабельність активів за досліджуваний період має тенденцію до зниження, тобто ефективність використання активів знизилася на 37,5%.

З 2019 року по 2021 роки коефіцієнт рентабельності чистих активів продовжував знижуватися, навіть якщо ефективність використання також знижувалася. За період падіння склало 60,67%. За період загальна рентабельність цієї діяльності знизилася на 38,32%. Рентабельність продукції мала ту саму тенденцію, що й рентабельність діяльності, яка знизилася на 66,75% протягом періоду дослідження. Отже, показники рентабельності ТОВ «Фокс» є позитивними та достатньо високими для українського бізнесу, але динаміка її змін протягом останніх трьох років є низхідною, і в майбутньому, якщо ситуація не зміниться, це може призвести до збитків.

Аналізуючи всі найважливіші показники комплексної оцінки фінансового стану ТОВ «Фокс», можна сказати, що більшість показників підприємства відповідають нормативним значенням, тобто підприємство є фінансово стійким, самостійним, має високий рівень ліквідності та платоспроможності. Але головною загрозою для фінансового стану підприємства є величина коефіцієнта фінансування. Така ситуація пов'язана із зростанням частки позикових коштів, які входять до складу пасиву балансу підприємства.

2.3 Експрес-аналіз стану фінансової безпеки підприємства

Для оцінки фінансової безпеки підприємства необхідно і дуже важливо обрати адекватну методичку оцінки та систему показників, яка б найбільш повно та об'єктивно відображала всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства – ефективність, прибутковість, безпека та репутація, підприємницька діяльність тощо. Відповідно до мети, циклу, об'єктів та результатів фінансового аналізу науковцями сформульовано повний набір показників аналізу та оцінки, зокрема показників для оцінки майнового стану, рентабельності, ліквідності, платоспроможності, кредитної та фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Тому для комплексної оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання з точки зору ризику та ефективності діяльності необхідно обирати комплекс показників. Особливу увагу слід приділити показникам фінансової стійкості підприємства, оскільки вони є визначальними у визначенні рівня фінансової безпеки.

При цьому при виборі необхідних фінансових показників необхідно враховувати конкретні обставини роботи українських підприємств. До такого складного питання можна віднести такий проблемний для України показник, як коефіцієнт зносу основних засобів. Важливою складовою комплексного показника фінансової безпеки має бути оцінка показників прибутковості суб'єкта господарювання, особливо коефіцієнта рентабельності активів, оскільки він дає загальну картину ступеня прибутковості діяльності, а за шкалою підприємство в цілому, а не окремі складові його діяльності частини.

Для оцінки ліквідності, платоспроможності та кредитоспроможності необхідні наступні ключові показники: комбінований коефіцієнт покриття та коефіцієнт фінансування.

Оцінка фінансової безпеки суб'єкта господарювання та ступеня захищеності від зовнішніх фінансових ризиків є фактором втрати

платоспроможності, оскільки дає уявлення про ступінь теоретичної спроможності суб'єкта господарювання виконувати свої зобов'язання, у разі настання тих чи інших негативних подій, тобто дається загальна характеристика його захисних фінансових резервів. Також необхідно ввести в систему коефіцієнти для показників ділової активності. Вважаємо, що для аналізу доцільно використовувати коефіцієнт оборотності активів, оскільки він може повністю відображати ефективність використання активів. Для більшої конкретизації цього показника застосовано рентабельність основних засобів, оскільки основною статтею балансу суб'єкта господарювання сфери матеріального виробництва є його основні засоби. На основі аналізу наведених показників можна запропонувати наступні коефіцієнти, які є ключовими для експрес-аналізу стану фінансової безпеки підприємств (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Ключові показники експрес-аналізу стану фінансової безпеки підприємства

Показник	Економічний зміст	Нормативне значення за основними методиками
Коефіцієнт зносу основних засобів	Характеризує ступінь зношеності основних засобів підприємства	Менше 0,5
Фондовіддача	Характеризує ефективність використання основних засобів	Більше 1
Рентабельність активів	Показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи. Дозволяє визначити ефективність використання активів підприємства	Більше 0,05
Коефіцієнт оборотності активів	Визначає потенціал компанії по одержанню доходу при існуючих інвестиціях і структурі капіталу	Немає
Коефіцієнт покриття загальний	Характеризує достатність оборотних коштів для погашення своїх боргів	Критичне значення = 2. Значення = 2-2,5 свідчать, що фірма вчасно ліквідує свої борги
Коефіцієнт фінансування	Визначає співвідношення загальної заборгованості і власного капіталу	Менше 1
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Показує, наскільки в силу негативних факторів, можуть бути скорочені надходження коштів, щоб при цьому була можливість здійснювати необхідні платежі	Значення даного коефіцієнта не повинне бути менше 1

У табл. 2.13 наведено середні значення та типові діапазони основних фінансових показників суб'єктів господарювання сфери матеріального виробництва України [30]. Оскільки підприємство, яке досліджується, є виробничою, то можна використати цю інформацію в даному аналізі стану фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 2.13 – Середні значення фінансових показників та їх типові діапазони у сфері матеріального виробництва України

Показник	Нормативне значення	У середньому за сферою матеріального виробництва	Типовий діапазон
Коефіцієнт зносу основних засобів	Менше 0,5	0,48	0,40-0,60
Фондовіддача	Більше 1	2,00	1,00-3,00
Рентабельність активів	Більше 0,05	0,01	-0,02-0,04
Коефіцієнт оборотності активів	Немає	0,84	0,40-1,20
Коефіцієнт покриття загальний	2,0-2,5	1,50	0,80-2,10
Коефіцієнт фінансування	Менше 1	1,02	0,40-1,60
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Менше 1	1,04	0,90-1,20

В основу побудови кількісного підходу до оцінки фінансової безпеки ТОВ «Фокс» покладено вибір бального показник, максимальне значення якого становить 100 балів.

Наведений перелік показників рекомендується об'єднати в єдине ціле за такою формулою [30, 31]:

$$I = \sum_{i=1}^n \text{MAX}_i \cdot P_i$$

$$P_i = 1,$$

$$K_i > t_i,$$

$$P_i = 0,5,$$

$$K_i \in t_i,$$

$$P_i = 0,$$

$$K_i < t_i.$$

де I – інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки;
 MAX_i – максимальна кількість балів за i -тим коефіцієнтом;
 P_i – поправочний коефіцієнт;
 K_i – фактичне значення i -го коефіцієнту.

Оскільки зазначені показники не є еквівалентними при визначенні рівня фінансової безпеки ТОВ «Фокс», необхідно визначити внесок кожного коефіцієнта до загального результату (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Максимальні бальні оцінки в розрізі окремих коефіцієнтів аналізу стану фінансової безпеки для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Показник	Максимальна кількість балів
Коефіцієнт зносу основних засобів	10
Фондовіддача	10
Рентабельність активів	10
Коефіцієнт оборотності активів	10
Коефіцієнт покриття загальний	20
Коефіцієнт фінансування	20
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20
Максимально можлива кількість балів	100

Крім того, необхідно визначити діапазон значень показника за допомогою поправочних коефіцієнтів і балів, що призначаються експертами.

Коефіцієнт: 0; 0,5; 1. Групові дані відповідають трьом типам оцінок фінансової безпеки – критична, недостатня та достатня.

У таблиці 2.15 наведено розподіл значень за поправочним коефіцієнтом.

У табл. 2.16 наведено значення складових інтегрального показника стану фінансової безпеки ТОВ «Фокс» за період 2019-2021 рр.

Таблиця 2.15 – Визначення поправочного коефіцієнту за ключовими показниками аналізу рівня фінансової безпеки для суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва України

Показник	Поправочний коефіцієнт		
	0,00	0,50	1,00
Коефіцієнт зносу основних засобів	>0,60	0,40-0,60	<0,40
Фондовіддача	<1,00	1,00-2,00	>2,00
Рентабельність активів	<0,00	0,00-0,05	>0,05
Коефіцієнт оборотності активів	<0,50	0,50-0,90	>0,90
Коефіцієнт покриття загальний	<0,80	0,80-1,00; >1,50	1,00-1,50
Коефіцієнт фінансування	>1,10	0,90-1,10	<0,90
Коефіцієнт втрати платоспроможності	<0,85	0,85-1,00	>1,00

Таблиця 2.16 – Значення складових інтегрального показника стану фінансової безпеки ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік		
	2019	2020	2021
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,325	0,423	0,445
Фондовіддача основних засобів	1,395	1,976	2,160
Рентабельність активів	0,238	0,190	0,149
Коефіцієнт оборотності активів	1,459	1,529	1,478
Коефіцієнт покриття загальний	1,725	1,665	1,998
Коефіцієнт фінансування	1,405	1,035	1,171
Коефіцієнт втрати платоспроможності	1,266	1,053	1,040

Наступним кроком необхідно визначити інтервали значень показників за допомогою поправочних коефіцієнтів (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Визначення поправочного коефіцієнту за ключовими показниками аналізу стану фінансової безпеки для ТОВ «Фокс» за період 2019-2021 рр.

Показник	Поправочний коефіцієнт		
	2019	2020	2021
Коефіцієнт зносу основних засобів	1,00	0,50	0,50
Фондовіддача основних засобів	0,50	0,50	1,00
Рентабельність активів	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт оборотності активів	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт покриття загальний	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт фінансування	0,00	0,50	0,00
Коефіцієнт втрати платоспроможності	1,00	1,00	1,00

Зі значеннями поправочних коефіцієнтів для ключових показників аналізу фінансової безпеки ТОВ «Фокс» можна розрахувати зведений показник фінансової безпеки за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.18 – Значення інтегрального показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік		
	2019	2020	2021
Коефіцієнт зносу основних засобів	10	5	5
Фондовіддача основних засобів	5	5	10
Рентабельність активів	10	10	10
Коефіцієнт оборотності активів	10	10	10
Коефіцієнт покриття загальний	20	20	20
Коефіцієнт фінансування	0	10	0
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20	20	20
Загальна кількість балів	75	80	75

На основі отриманих значень комплексного показника стану фінансової безпеки ТОВ «Фокс» можна зробити висновок, що недостатній рівень фінансової безпеки характеризував підприємство у 2019 та 2021 роках. Лише у 2020 році фінансова забезпеченість підприємства була оцінена як достатня. Основними причинами недостатнього рівня фінансового забезпечення є незадовільний коефіцієнт фінансування у 2020 році та погіршення норми зносу основних засобів.

Для отримання більш достовірної інформації про стан фінансової безпеки ТОВ «Фокс» застосуємо розширену методику оцінки стану фінансової безпеки підприємств [39], яка передбачає розрахунок комплексної величини, визначеної інтегральним показником фінансової безпеки:

$$S_{\text{ФБП}} = S_R + S_{\text{ПФ}} + S_{\text{ДА}} + S_{\text{РС}} + S_{\text{ІП}}, \quad (2.2)$$

де $S_{\text{ФБП}}$ – інтегральний показник фінансової безпеки підприємства;

S_R – комплексний показник оцінки ефективності управління, бали;
 $S_{ПФ}$ – комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості;

$S_{ДА}$ – комплексний показник оцінки ділової активності, бали;

$S_{РС}$ – комплексний показник оцінки ринкової стійкості, бали;

$S_{ІП}$ – комплексний показник оцінки інвестиційної привабливості.

Для кожної складової загального показника обирають показник, який найбільш точно відображає кожну складову фінансової безпеки. Всі наведені в таблиці 2.19 показники входять до складу зведених показників

Таблиця 2.19 – Нормативні значення складових комплексного показника оцінки стану фінансової безпеки підприємства

Показник	Нормативне значення
Комплексний показник оцінки управління	
1. Рентабельність активів	більше 0
2. Рентабельність власного капіталу	більше 0
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	більше 0
4. Рентабельність продукції	більше 0
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,6-0,8
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,25
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	більше 1
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	більше 0
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	більше 0
Комплексний показник ділової активності	
1. Оборотність активів	більше 1
2. Оборотність основних засобів	більше 1
3. Оборотність оборотних активів	більше 1
4. Оборотність грошових коштів	більше 1
5. Оборотність власного капіталу	більше 1
Комплексний показник ринкової стійкості	
1. Коефіцієнт автономії	більше 0,5
2. Коефіцієнт фінансового ризику	менше 1
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,2-0,3
4. Коефіцієнт мобільності активів	більше 0,5
5. Індекс постійних активів	менше 1
Комплексний показник інвестиційної привабливості	
1. Коефіцієнт чистої виручки	більше 0,7

Оскільки досліджувана компанія є не акціонерним товариством, а товариством з обмеженою відповідальністю, показник чистого прибутку на акцію розрахувати неможливо. Тому запропоновано виключити цей показник із використовуваної методики. Тому зведений показник інвестиційної привабливості складатиметься виключно з коефіцієнта чистого прибутку.

У таблиці 2.20 наведено результати розрахунків складових комплексного індексу.

Таблиця 2.20 – Значення складових комплексного показника фінансової безпеки ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік		
	2019	2020	2021
Комплексний показник оцінки управління			
1. Рентабельність активів	0,238	0,190	0,149
2. Рентабельність власного капіталу	0,801	0,415	0,315
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	0,367	0,251	0,170
4. Рентабельність продукції	0,378	0,173	0,126
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості			
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,812	0,603	1,045
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,353	0,190	0,237
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	5,744	4,764	1,325
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	-0,104	0,202	0,030
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,535	0,518	0,603
Комплексний показник ділової активності			
1. Оборотність активів	1,459	1,529	1,478
2. Оборотність основних засобів	2,791	3,952	4,320
3. Оборотність оборотних активів	3,065	2,587	2,513
4. Оборотність грошових коштів	16,613	17,401	21,531
5. Оборотність власного капіталу	4,903	3,331	3,127
Комплексний показник ринкової стійкості			
1. Коефіцієнт автономії	0,416	0,491	0,461
2. Коефіцієнт фінансового ризику	1,405	1,035	1,171
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,204	0,114	0,119
4. Коефіцієнт мобільності активів	0,529	0,637	0,556
5. Індекс постійних активів	1,132	0,738	0,964
Комплексний показник інвестиційної привабливості			
1. Коефіцієнт чистої виручки	0,872	0,888	0,890

На основі даних, отриманих у таблиці 2.20, розрахуємо комплексні показники за різними напрямками та об'єднаємо їх у комплексний показник, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства.

Результати розрахунків наведені в таблиці 2.21.

Таблиця 2.21 – Значення складових комплексного показника стану фінансової безпеки ТОВ «Фокс» за 2019- 2021 рр.

Складова фінансової безпеки	Рік		
	2019	2020	2021
Комплексний показник оцінки управління	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	0,800	0,990	1,000
Комплексний показник ділової активності	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник ринкової стійкості	0,849	0,881	0,850
Комплексний показник інвестиційної привабливості	1,000	1,000	1,000
Інтегральний показник фінансової безпеки	4,649	4,871	4,850

Крім застосування розширеного методу оцінки стану фінансової безпеки підприємства, вважаємо за необхідне розширити класифікацію стану фінансової безпеки підприємства на основі загального значення індексу рівня фінансової безпеки (табл. 2.22).

Таблиця 2.22 – Класифікація видів рівня фінансової безпеки підприємства

Значення інтегрального показника	Рівень фінансової безпеки	Характеристика
Менше 2,50	Незадовільний	Характеризується збитковою діяльністю, низьким рівнем ліквідності та залежністю від зовнішніх джерел фінансування
2,51 – 3,30	Задовільний	Низький рівень ефективності використання капіталу, характерна нестабільна структура капіталу та недостатній рівень ліквідності
3,31 – 4,10	Нестабільний	Високий рівень прибутковості та оборотності активів при низькій платоспроможності та фінансовій стійкості
4,11 – 4,89	Впевнений	Показники, що характеризують рівень фінансової безпеки, знаходяться на оптимальному рівні
Більше 4,9	Ідеальний	Характеризується надвисоким рівнем прибутковості та платоспроможності. Частіш за все підприємства недовгий проміжок часу перебувають в такому стані, оскільки такий стан є виснажливим і ресурсномістким

На підставі наведеної класифікації рівнів фінансової безпеки підприємства та розрахунку комплексних показників фінансової безпеки можна зробити висновок, що рівень фінансової безпеки ТОВ «Фокс» є «надійним». Характерним для цього стану є те, що всі коефіцієнти, які характеризують фінансову безпеку підприємства, приймають оптимальні значення.

Хоча ТОВ «Фокс» має високу фінансову безпеку, підприємству необхідно приділяти більше уваги загальній безпеці підприємства, особливо фінансовій. Оскільки коефіцієнт фінансування перевищує нормативні значення. При цьому особливу увагу слід звернути на оптимізацію структури капіталу ТОВ «Фокс». Важливою загрозою є значення коефіцієнта зносу, тим більше, що він має тенденцію до зростання. При значному зносі основних засобів можуть виникнути збої у виробництві, що може призвести до зниження реалізації продукції та збільшення штрафів з боку контрагентів.

Крім того, слід звернути увагу на більш детальне планування довгострокової вартості підприємства та скорочення позапланових витрат, що допоможе стримати негативну тенденцію зниження прибутковості підприємства. Запропоновані заходи покращать фінансовий стан ТОВ «Фокс», підвищать його прибутковість та рівень фінансової безпеки.

Інформаційно-методичною базою проведення економічного аналізу господарської діяльності досліджуваного підприємства та стану його фінансової безпеки були роботи [27-40].

3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Управління прибутком і рентабельністю підприємства

Основою управління фінансовою прибутковістю підприємства є управління формуванням прибутку від його реалізації. Цей вид управління здійснюється в комплексному процесі управління господарською діяльністю [41-45]. Водночас певні резерви зростання операційного прибутку підприємства пов'язані із застосуванням фінансових механізмів збільшення його розміру. Щоб визначити, які механізми краще використовувати для підвищення рентабельності бізнесу, необхідно з'ясувати фактори, що впливають на зміну рентабельності реалізованої продукції. Використаємо факторний аналіз цільової прибутковості. Визначимо фактори, які на це впливають.

Необхідно визначити вплив зміни обсягів реалізації та собівартості реалізованої продукції та їх структури та класифікації на зміну прибутковості. Для розрахунку впливу факторів будемо використовувати дані першого (базового) та (звітного) років аналізованого періоду (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для факторного аналізу валового прибутку ТОВ «Фокс», тис. грн.

Показник	Рік			Відхилення за рік	
	2019	2020	2021	2020	2021
Чистий дохід від реалізації	59275,0	75232,0	104445,0	15957,0	29213,0
Собівартість реалізованої продукції	37525,0	56385,0	86726,0	18860,0	30341,0
Валовий прибуток	21750,0	18847,0	17719,0	-2903,0	-1128,0

Загальна зміна валового прибутку розраховується за формулою [46]:

$$\Delta ВП = \Delta ВП_{OP} + \Delta ВП_{стр} + \Delta ВП_{PB}. \quad (3.1)$$

Вплив на валовий прибуток зміни обсягу реалізації розраховується за наступною формулою [46]:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{ор}} = \text{ВП}_0 \cdot \left(\frac{C_1}{C_0} - 1 \right). \quad (3.2)$$

Вплив фактора зміни структури й асортименту реалізованої продукції розраховуємо за формулою [46]:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{стр}} = \text{ВП}_0 \cdot \left(\frac{\text{ЧД}_1}{\text{ЧД}_0} - \frac{C_1}{C_0} \right) \quad (3.3)$$

Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції розраховується за наступною формулою [46]:

$$\Delta \text{ВП}_{\text{рв}} = \text{ЧД}_1 \cdot \left(\frac{C_0}{\text{ЧД}_0} - \frac{C_1}{\text{ЧД}_1} \right), \quad (3.4)$$

де C_0, C_1 – собівартість реалізованої продукції відповідно базового та звітного періодів;

$\text{ЧД}_0, \text{ЧД}_1$ чистий дохід від реалізації відповідно базового та звітного періодів;

$\text{ВП}_0, \text{ВП}_1$ – валовий прибуток відповідно базового та звітного періодів.

Результати проведеного факторного аналізу наведені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Результати факторного аналізу валового прибутку ТОВ «Фокс» за 2020-2021 роки

Фактор	Рік	
	2020	2021
Вплив зміни обсягу реалізації	10931,5	10141,6
Вплив зміни структури й асортименту реалізованої продукції	-5076,3	-2823,3
Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції	-8758,2	-8446,4
Загальна зміна валового прибутку	-2903,0	-1128,0

З розрахунків, наведених у таблиці 3.2, можна зробити висновок, що такі фактори, як зміни в структурі та класифікації продукту та зміни рівня зборів за 1 грн. Зменшення реалізованої продукції негативно позначається на сумі валового прибутку. І тільки за рахунок збільшення обсягу реалізації збільшився обсяг валового прибутку. Тобто особливу увагу слід звернути на зниження собівартості готової продукції.

Досягнення бажаного розміру прибутку залежить від трьох складових – витрат на виробництво і реалізацію продукції, планової ціни одиниці продукції та обсягу реалізації. Визначення взаємозв'язку між різними компонентами в процесі бізнес-аналізу, також відомого як аналіз «витрати-кількість-прибуток».

Залежності між витратами, обсягами продажів, цінами і прибутком фірми, а також пошук можливостей максимізації прибутку шляхом вибору найбільш вигідного поєднання змінних і постійних витрат. Операційний аналіз передбачає обчислення впливу операційного левериджу. Роль операційного важеля відображається в тому, що будь-яка зміна виручки від продажів завжди призведе до більшої чи меншої зміни суми прибутку.

Ідея операційного левериджу заснована на поділі витрат на постійні і змінні. Цей аналіз дає відповідь на запитання: скільки одиниць товарів і послуг має продати фірма, щоб покрити свої постійні витрати. У той же час ціни повинні компенсувати всі змінні витрати і враховувати граничні доходи для покриття постійних витрат і прибутку. Після продажу певної кількості

товару для покриття постійних витрат кожен додатковий граничний дохід від продажу одиниці товару формує прибуток.

Операційний леверидж показує, у скільки разів величина прибутку може змінюватися при збільшенні (зменшенні) обсягу продажів. Цей ефект зумовлений тим, що при зміні обсягу виробництва динамічні зміни постійних витрат і змінних витрат мають різний ступінь впливу на формування фінансових результатів діяльності підприємства. Отже, операційний леверидж залежить від співвідношення постійних і змінних витрат. Чим вищий рівень постійних витрат, тим більший операційний леверидж. Під силою операційного левериджу розуміється швидкість зниження прибутку на кожний один відсотковий пункт зменшення обороту, що вказує на рівень підприємницького ризику даного підприємства.

Керівництво компанії може впливати на три основні компоненти операційного левериджу [27, 35]:

- постійні витрати;
- змінні витрати;
- ціна одиниці товару.

Розглянемо, як зміни в кожному компоненті впливають на прибуток від продажів.

Ефект зниження постійних витрат. Якщо постійні витрати компанії можна зменшити шляхом зниження накладних витрат або більш інтенсивного використання обладнання, то виробництво буде знижено до рівня беззбитковості. Таким чином, ефект прискорених змін у розмірі прибутку, швидше за все, має місце. Тому скорочення постійних витрат є прямим і ефективним способом зниження мінімального рівня беззбитковості виробництва і підвищення прибутковості підприємства.

Ефект зниження змінних витрат. Зменшення величини змінних витрат на виробництво одиниці продукту призводить до збільшення величини

маржинального доходу, що впливає як на прибуток, так і на зміщення точки безбитковості. При цьому збитки компанії також зменшені.

Отже, ефект зниження змінних витрат проявляється як збільшення прибутку підприємства та зниження мінімального рівня безбитковості.

Вплив зміни цін. Зміна цін на продукцію вплине на обсяг реалізації продукції підприємства. Однак прямого зв'язку між цими процесами немає. Співвідношення між змінами ціни та кількістю проданого продукту визначає цінову еластичність попиту. Підвищення ціни на продукцію може вплинути на обсяг продажів продукції, а загальний прибуток підприємства може знизитися. І навпаки, зниження ціни може значно збільшити продажі та загальний отриманий прибуток.

Оскільки роль операційного важеля залежить від співвідношення постійних витрат до змінних, його можна використовувати для управління структурою витрат підприємства та вибору оптимального співвідношення постійних витрат до змінних для максимізації прибутку від реалізації продукції.

Операційний аналіз базуватиметься на даних фінансової звітності ТОВ «Фокс». Результати розрахунків наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Поділ витрат на змінні та постійні для ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2019	2020	2021	+ / -	%
Змінні витрати					
1. Матеріальні витрати	39122	52065	71461	32339	82,66
2. Змінна складова заробітної плати	528,6	940,2	1436,1	907,5	171,68
3. Нарахування на зміну заробітну плату	203,1	348,3	543,3	340,2	167,50
4. Витрати на збут	2360	3888	3185	825	34,96
Усього	42213,7	57241,5	76625,4	34411,7	81,52
Постійні витрати					
5. Амортизація	4478	3890	10808	6330	141,36
6. Адміністративні витрати	3121	3850	2865	-256	-8,20
7. Постійна заробітна плата	1233,4	2193,8	3350,9	2117,5	171,68
8. Нарахування на постійну заробітну плату	473,9	812,7	1267,7	793,8	167,50
Усього	9306,3	10746,5	18291,6	8985,3	96,55

Для кращого розуміння структури витрат ТОВ «Фокс» наведено їх в окремій таблиці (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Структура операційних витрат ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2019	2020	2021	+ / -	%
Змінні витрати	81,94	84,19	80,73	-1,21	-1,4
Постійні витрати	18,06	15,81	19,27	1,21	6,69

У структурі операційних витрат підприємств явно переважають змінні витрати, що призводить до незначного ефекту операційного важеля.

Далі розрахуємо деякі показники для подальшого оперативного аналізу. У таблиці 3.5 наведені основні елементи аналізу циклу, їх розрахунки та значення.

Таблиця 3.5 – Основні елементи операційного аналізу ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр.

Показник	Порядок розрахунку	Рік		
		2019	2020	2021
Валова маржа, тис. грн.	Виручка від реалізації – змінні витрати	17061,30	17990,50	27819,60
Коефіцієнт валової маржі	Валова маржа / виручка від реалізації	0,29	0,24	0,27
Точка беззбитковості, тис. грн.	Сума постійних витрат / Коефіцієнт валової маржі	32332,29	44939,31	68673,39
Запас фінансової міцності, тис. грн.	Виручка від реалізації – точка беззбитковості	26942,71	30292,69	35771,61
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	Запас фінансової міцності / виручка від реалізації	0,45	0,40	0,34
Прибуток, тис. грн.	Запас фінансової міцності * Коефіцієнт валової маржі	7755	7244	9528
Сила впливу фінансового важелю	Валова маржа / Прибуток	2,20	2,48	2,92
Коефіцієнт операційного левериджу	Постійні витрати / Загальні операційні витрати	0,18	0,16	0,19

На підставі розрахункових аналітичних даних можна зробити деякі висновки щодо фінансово-господарської діяльності ТОВ «Фокс». Перш за все, слід зазначити, що компанії постійно збільшують обсяг продажів і кількість реалізованої продукції. У 2021 році змінні витрати зросли на 81,52% порівняно з 2019 роком, а виручка від реалізації зросла на 76,21%. У зв'язку з цим можна говорити про збільшення змінних витрат на одиницю реалізованої продукції. За досліджуваний період постійні витрати зросли майже втричі – на 96,55%, тобто збільшилася їх частка у собівартості продукції. Протягом цього періоду сила операційного левериджу зросла з 2,20 до 2,92, що вказує на те, що на кожний 1% зміни продажів зміна прибутку є більш значною. Ця ситуація є позитивною для компанії. Граничний коефіцієнт фінансової міцності знизився з 0,45 до 0,34, що свідчить про зростання розміру операційного ризику підприємства.

Підсумовуючи, варто зазначити, що у ТОВ «Фокс» спостерігається не тільки зниження рентабельності, а й підвищення ризику втрати прибутку від операційної діяльності, що є несприятливою тенденцією для підприємства. Тому перед керівництвом підприємства постає важливе завдання щодо зниження операційного ризику ТОВ «Фокс» та підвищення ефективності управління прибутком.

Загальновідомо, що важливим фактором, який впливає на рівень операційного ризику та прибутку, є співвідношення постійних і змінних витрат на підприємстві. Підприємства з вищою часткою постійних витрат є більш ризикованими для діяльності, оскільки вони зазнають більших збитків у несприятливих ринкових умовах. Іншими словами, за однакових темпів зростання обсягу продажів підприємства з меншою часткою постійних витрат завжди матимуть більш високий темп зростання операційного прибутку, ніж підприємства з меншою часткою постійних витрат за тих же умов. Нижнє значення для цього показника. Ідеальними умовами для будь-якого бізнесу є поєднання низьких постійних витрат і високого

маржинального доходу. На підставі операційного аналізу ми рекомендуємо компаніям змінити структуру операційних витрат, тобто збільшити частку своїх постійних витрат у структурі операційних витрат, оскільки відомо, що чим вищий рівень постійних витрат, тим більше вплив операційного левериджу. Тобто метою фірми є зниження рівня змінних витрат на одиницю продукції. При управлінні змінними витратами основним орієнтиром має бути забезпечення їх безперервної економії, оскільки існує пряма залежність між величиною цих витрат і обсягом виробленої та реалізованої продукції. Забезпечення цих заощаджень до того, як компанія досягне точки беззбитковості, збільшує норму прибутку, дозволяючи швидше досягти беззбитковості. Після досягнення точки беззбитковості забезпечується безпосередня економія змінних витрат

Загальний операційний прибуток збільшився. До основних резервів економії змінних витрат відносяться: скорочення чисельності працюючих в основних і побічних виробництвах шляхом забезпечення підвищення ефективності праці; скорочення запасів сировини, матеріалів і готової продукції за несприятливої ринкової кон'юнктури; забезпечення сприятливих умов постачання сировина і матеріали для підприємств. Тому ми рекомендуємо збільшити частку постійних витрат до 25% від загальних витрат шляхом впровадження моделі економії змінних витрат.

Запропоновані зміни мають дещо покращити ситуацію.

Розрахунки щодо запропонованої структури операційних витрат ТОВ «Фокс» наведені в таблиці 3.6.

Як наслідок, ми бачимо покращення в результаті впровадження запропонованих змін: валовий прибуток збільшується, операційний леверидж збільшується, а потужність операційного левериджу значно зростає – збільшення на 1,75.

Таблиця 3.6 – Операційний аналіз для ТОВ «Фокс» за умови досягнення пропонованої структури витрат на 2022 рік

Показник	Результат розрахунку
Питома вага постійних витрат, %	25
Питома вага змінних витрат, %	75
Прогнозована сума чистого доходу, тис. грн.	145001,57
Прогнозований розмір собівартості, тис. грн.	133393,62
Прогнозована сума валового прибутку, тис. грн.	16658,51
Прогнозована сума постійних витрат, тис. грн.	33128,04
Прогнозована сума змінних витрат, тис. грн.	99384,12
Валова маржа, тис. грн.	45617,45
Коефіцієнт валової маржі	0,32
Точка беззбитковості, тис. грн.	105302,21
Запас фінансової міцності, тис. грн.	39699,36
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	0,273786
Прибуток, тис. грн.	12489,41
Сила впливу операційного важелю	3,65
Коефіцієнт операційного левериджу	0,25

Цілеспрямоване управління постійними та змінними витратами, швидка зміна їх співвідношення в мінливих економічних умовах дозволить підприємству підвищити власний потенціал отримання операційного прибутку, що забезпечить зростання його фінансової рентабельності.

3.2 Використання методів оптимізації структури капіталу в контексті управління фінансовою безпекою підприємства

Проведені теоретичні дослідження першого розділу та результати аналізу діяльності підприємства другого розділу є підґрунтям для розробки напрямів удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства, що досліджується.

В економічній літературі існує чимало методів і способів управління фінансовою безпекою, але вони здебільшого є результатом зарубіжних авторів і не завжди підходять для українських умов ведення бізнесу.

Способи управління фінансовою безпекою компанії містять [17-19, 46]:

- управління фінансовою прибутковістю підприємства (управління формуванням прибутку на основі операційного та фінансового левериджу, середньозваженої вартості управління капіталом);
- управління формуванням корпоративних фінансових ресурсів (управління формуванням власних фінансових ресурсів та управління формуванням залучених фінансових ресурсів);
- управління фінансовою стабільністю підприємства (управління структурою капіталу, управління структурою активів та управління грошовими потоками);
- управління інвестиційною діяльністю та ефективністю інвестицій (управління ефективністю реальних інвестицій, управління ефективністю фінансових інвестицій);
- управління фінансовими ризиками;
- управління фінансовими інноваціями (впровадження сучасних фінансових технологій та впровадження ефективних організаційних систем управління).

Зазначені способи можна використовувати як у поєднанні, так і окремо один від одного. Вибір підходу до підвищення рівня фінансової безпеки компанії залежить від її поточного рівня фінансової безпеки та основних «проблемних місць» компанії. Відповідно до результатів комплексного фінансового аналізу ТОВ «Фокс» та аналізу його фінансової безпеки можна виділити дві характеристики «проблемних областей» досліджуваного підприємства:

- показники фінансового ризику та автономні коефіцієнти не відповідають встановленим нормативам, що свідчить про наявність проблем з фінансовою стійкістю підприємства;
- показники рентабельності протягом досліджуваного періоду демонстрували стійку тенденцію до зниження, що свідчить про необхідність управління прибутковістю підприємства.

Тому необхідно управляти фінансовою стійкістю підприємства, для чого обрано метод оптимізації структури капіталу підприємства.

Оптимізація структури капіталу є одним із найважливіших і складних завдань, що вирішуються в процесі управління фінансовою безпекою підприємства.

Оптимальна структура капіталу – це такий показник використання власних і позикових ресурсів, який гарантує найбільш ефективне співвідношення між коефіцієнтом рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізацію ринкової вартості підприємства.

Процес оптимізації капіталу нерозривно пов'язаний з урахуванням особливостей використання власного та позикового капіталу. Таким чином, бізнес, який використовує лише власні кошти, має найбільшу фінансову стійкість (коефіцієнт автономії дорівнює 1), але обмежує темпи розвитку (оскільки не може забезпечити формування необхідних додаткових обсягів активів за сприятливих ринкових умов) і невикористання фінансових можливостей для збільшення прибутку від інвестованого капіталу.

З іншого боку, підприємства, які використовують позикові кошти, мають вищий фінансовий потенціал розвитку (за рахунок формування додаткових активів) та можливість підвищення фінансової рентабельності діяльності, але більшою мірою породжують фінансові ризики та загрози банкрутства (як кредитні ресурси збільшуються зі збільшенням частки загального задіяного капіталу).

Аналіз економічної літератури свідчить, що на практиці виділяють три методи оптимізації структури капіталу (рис. 3.1) [47-56].

Для того, щоб отримані результати мали більшу обґрунтованість та наукову значущість, у даній роботі розраховано оптимальну структуру капіталу досліджуваного підприємства за всіма трьома зазначеними методами.

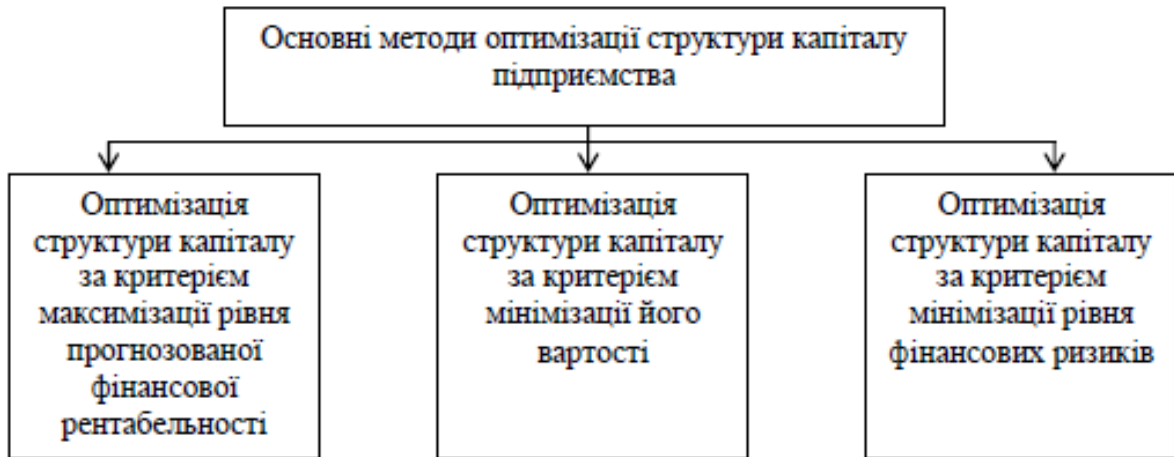

Рисунок 3.1 – Характеристика основних методів оптимізації структури капіталу підприємства

Методика оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації очікуваного рівня фінансової рентабельності базується на багатоваріантному розрахунку рівня фінансової рентабельності при різних структурах ресурсів. Останнє виражається через такі показники, як ефект фінансового важеля,

До них відноситься збільшення частки позикового капіталу, що веде до збільшення прибутковості власного капіталу, але це позитивно впливає на вартість лише тоді, коли різниця між валовим прибутком і середнім відсотком за позиками позитивна. Результати розрахунку за цією методикою для ТОВ «Фокс» наведені в таблиці 3.7.

З розрахунків, наведених у таблиці 3.7, можна зробити висновок, що найбільше значення чистого прибутку за власним капіталом досягається за I та II варіантами, які відображають пропорції структури капіталу: 100% – власний капітал, 0% – позиковий та 80% – власний капітал, 20% – кредит.

Таблиця 3.7 – Оптимізація структури капіталу ТОВ «Фокс» за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності

Показник	Варіант						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Варіанти структури капіталу, %							
а) власний капітал	100	80	60	50	40	35	30
б) позиковий (кредит)	0	20	40	50	60	65	70
Власний капітал, тис. грн.	39165	39165	39165	39165	39165	39165	39165
Можлива сума позикового капіталу, тис. грн.	0	9791,25	26110	39165	58747,50	72735	91385
Загальний обсяг капіталу, тис. грн.	39165	48956,25	65275	78330	97912,50	111900	130550
Коефіцієнт фінансового важеля	-	0,005	0,014	0,020	0,031	0,038	0,048
Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	25,08	25,08	25,08	25,08	25,08	25,08	25,08
Рівень ставки процента за кредит без урахування премії за ризик, %	-	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
Премія за ризик, %	-	-	0,50	1,00	1,50	2,00	2,50
Ставка відсотка за кредит з врахування м премії за ризик, %	-	20,00	20,50	21,00	21,50	22,00	22,50
Сума валового прибутку без % за кредит	17719	17719	17719	17719	17719	17719	17719
Сума процентів за кредит, тис. грн.	-	1958,25	5352,55	8224,65	12630,71	16001,70	20561,63
Сума валового прибутку з урахування м сплати процентів за кредит	17719	15760,75	12366,45	9494,35	5088,29	1717,30	-2842,63
Ставка податку на прибуток, %	18	18	18	18	18	18	18
Сума податку на прибуток, тис. грн.	3721	3309,76	2596,95	1993,81	1068,54	360,63	-
Чистий прибуток, тис. грн	13998,01	12450,99	9769,50	7500,54	4019,75	1356,67	-2842,63
Чиста рентабельність власного капіталу, %	35,74	31,79	24,94	19,15	10,26	3,46	-5,73

Вважаємо за необхідне розрахувати величину рентабельності чистого капіталу ТОВ «Фокс» виходячи з існуючих коефіцієнтів власного та позикового капіталу (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Показники, що характеризують існуючу структуру капіталу ТОВ «Фокс» за 2021 рік

Показник	Існуючий варіант структури капіталу
Варіанти структури капіталу, %	
а) власний капітал	46,05
б) позиковий (кредит)	53,95
Власний капітал, тис. грн.	39165
Можлива сума позикового капіталу, тис. грн.	45876
Загальний обсяг капіталу, тис. грн.	85041
Коефіцієнт фінансового важеля	0,024
Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	25,08
Рівень ставки процента за кредит без урахування премії за ризик, %	20,00
Премія за ризик, %	1,30
Ставка відсотка за кредит з врахуванням премії за ризик, %	21,30
Сума валового прибутку без % за кредит	17719
Сума процентів за кредит, тис. грн.	9772,83
Сума валового прибутку з врахуванням сплати % за кредит	7946,17
Ставка податку на прибуток, %	18
Сума податку на прибуток, тис. грн.	1668,70
Чистий прибуток, тис. грн.	6277,48
Чиста рентабельність власного капіталу, %	16,03%

Отже, ми бачимо, що рентабельність чистого капіталу становила 16,03%. Щоб покращити рентабельність капіталу, компаніям необхідно змінити структуру капіталу. Опитані компанії, швидше за все, змінили структуру з існуючої структури на 50% власного капіталу та 50% боргу. У цьому випадку чиста рентабельність власного капіталу становить 19,15%.

Розглянемо наступний метод – метод оптимізації структури капіталу за принципом мінімізації витрат. Методика оптимізації структури ресурсів за критерієм мінімізації витрат здійснюється на основі попереднього методу.

Оцініть багатоваріантний розрахунок середньозваженої вартості капіталу для формування, підтримки та використання як власного, так і позикового капіталу за різних умов. При цьому залучені кошти виплачуються, а вартість власної частини коштів розраховується відповідно до очікуваного рівня дивідендів, з метою залучення інвесторів, а вартість позикових коштів вважається встановленою податкового регулятора, тому

що частина доходу, що використовується для сплати відсотків за кредитом, надходить від підприємства. Процес оптимізації структури за цим методом наведено в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Оптимізація структури капіталу ТОВ «Фокс» за критерієм мінімізації його вартості

Показник	Варіант						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Варіанти структури капіталу, %							
а) власний капітал	100	80	60	50	40	35	30
б) позиковий (кредит)	0	20	40	50	60	65	70
Варіанти структури капіталу, тис. грн.							
а) власний капітал	39165	39165	39165	39165	39165	39165	39165
б) позиковий (кредит)	0	9791,25	26110	39165	58747,5	72735	91385
Рівень ставки процента за кредит з урахуванням премії за ризик, %	-	20,00	20,50	21,00	21,50	22,00	22,50
Ставка податку на прибуток, %	18	18	18	18	18	18	18
Рівень ставки процента за кредит з урахуванням податкового коректора	-	15,80	15,84	16,59	16,99	17,38	17,78
Вартість складових елементів капіталу, %:							
а) власної частини капіталу	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50
б) позикової частини	-	15,80	15,84	16,59	16,99	17,38	17,78
Середньозважена вартість капіталу, %	31,50	28,36	25,38	24,04	22,79	22,32	21,89

Як видно з даних таблиці 3.9, мінімальне значення середньозваженої вартості капіталу для ТОВ «Фокс» досягається у варіанті VII (21,89%), при співвідношенні 30% до 70% власного та позикового капіталу. У свою чергу, максимальне значення середньозваженої вартості капіталу для досліджуваних фірм спостерігається у варіанті I (31,50%), за умови фінансування діяльності фірми, при співвідношенні власних позикових джерел 100%:0%. Така висока вартість власного капіталу пов'язана з високою рентабельністю власного капіталу, яка у 2021 році становила 0,315. Розрахуємо середньозважену вартість капіталу ТОВ «Фокс» на основі існуючої структури капіталу з метою порівняння та визначення оптимальної структури (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Визначення середньозваженої вартості капіталу ТОВ «Фокс» при існуючій структурі капіталу за 2021 рік

Показник	Існуючий варіант структури капіталу
Варіанти структури капіталу, %	
а) власний капітал	46,05
б) позиковий (кредит)	53,95
Варіанти структури капіталу, тис. грн.	
а) власний капітал	39165
б) позиковий (кредит)	45876
Рівень передбачених дивідендних виплат	0
Рівень ставки процента за кредит з урахуванням премії за ризик, %	21,30
Ставка податку на прибуток, %	18
Рівень ставки процента за кредит з урахуванням податкового коректора	16,83
Вартість складових елементів капіталу, %:	31,50
а) власної частини капіталу	17,86
б) позикової частини	
Середньозважена вартість капіталу, %	23,58

Щоб знизити середньозважену вартість капіталу ТОВ «Фокс» з 23,58% до 22,79%, необхідно було змінити структуру капіталу на: 40% власний капітал і 60% позиковий капітал. Але за такої структури підвищується рівень фінансового ризику досліджуваної фірми, що є негативним фактором для її діяльності.

Можна побачити, що результати двох методів різні, тобто оптимальне рішення структури капіталу не може бути обране. Тому необхідно також провести розрахунки за третім методом – методом оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику.

Метод пов'язаний з процесом диференціації вибору джерел фінансування для кожної складової активів компанії. В економічній літературі виділяють три підходи до груп фінансування корпоративних активів, як показано в таблиці 3.11.

При цьому КПК – це короткострокові позикові кошти, ДПК – довгостроковий позиковий капітал, ВК – власний капітал.

Таблиця 3.11 – Підходи до фінансування груп активів підприємства

Склад активів підприємства	Консервативний підхід	Компромісний підхід	Агресивний підхід
Змінна частина оборотних активів	КПК	КПК	КПК
Постійна частина оборотних активів	ДПК + ВК	ДПК + ВК	
Необоротні активи			ДПК + ВК

Розділимо загальну суму оборотних активів ТОВ «Фокс», що перебувають у власності підприємства на кінець 2021 року, на постійну та змінну частину. Зокрема, ми включаємо виробничі запаси компанії та незавершену продукцію на кінець аналізованого року, інші необоротні активи, а також середньорічну суму дебіторської заборгованості компанії та грошових коштів компанії до розділу постійних активів. За складом змінної частини оборотних активів підприємства проаналізуємо вартість товарів і готової продукції підприємства на кінець року, суму перевищення дебіторської заборгованості та грошових коштів. Розподіл оборотних активів підприємства на кінець 2021 року наведено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12 – Розподіл оборотних активів ТОВ «Фокс», сформованих на кінець 2021 р., на постійну та змінну частини, тис. грн.

Вид оборотних активів підприємства	Постійна частина	Змінна частина
Виробничі запаси	21108	-
Незавершене виробництво	0	-
Готова продукція	-	493
Товари	-	949
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	5275	2684
Дебіторська заборгованість за розрахунками	13892	-2791
Інша поточна дебіторська заборгованість	0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти	4851	765
Векселі одержані	0	0
Поточні фінансові інвестиції	0	0
Інші оборотні активи	41	-
Всього	45167	2100

На рис. 3.2 схематично зображено модель фінансування поточних активів ТОВ «Фокс».

Необоротні активи (37774 тис. грн.) 44,42 %	Власний капітал + Довгостроковий капітал (61383 тис. грн.) 72,18 %
Постійна частина ОА (45167 тис. грн.) 53,11 %	
Змінна частина ОА (2100 тис. грн.) 2,47 %	Короткостроковий капітал (23658 тис. грн.) 27,82 %

Рисунок 3.2 – Модель фінансування активів ТОВ «Фокс» за 2021 рік

На підставі даних на рисунку 3.2 можна зробити наступні висновки: Короткострокові позикові кошти використовуються для фінансування: 100% змінної частини оборотних активів і частини постійних оборотних активів.

За рахунок довгострокового позикового капіталу та власного капіталу ТОВ «Фокс» фінансується приблизно половиною своїх постійних ліквідних активів і повністю неліквідних активів. Виходячи з такої структури фінансування своїх активів, можна зробити висновок, що ТОВ «Фокс» використовувало підхід, близький до компромісного. При цьому на кінець 2021 року структура капіталу компанії виглядає наступним чином (табл. 3.13.)

Таблиця 3.13 – Структура капіталу ТОВ «Фокс» на кінець 2021 року

Джерело капіталу	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Власний капітал, тис. грн.	39165	46,05
Довгостроковий позиковий капітал, тис. грн.	22218	26,13
Поточні зобов'язання, тис. грн.	23658	27,82
Усього джерел, тис. грн.	85041	100,00

Можна забезпечити ТОВ «Фокс» протягом планового періоду, наблизивши політику фінансування активів до компромісної. Базуючись на валюті балансу компанії за 2021 рік і тенденції зміни окремих статей порівняно з 2020 роком, можна спрогнозувати розмір необоротних і оборотних активів протягом планового періоду, і очікувати, що попередня

тенденція залишиться незмінною. Таким чином, необоротні активи складуть 57103,17 тис. грн.

Очікується, що змінна частина сформує постійну частину поточних активів у розмірі 68,27921 млн грн протягом планового періоду. Розглянемо прогнозну компромісну модель фінансування ліквідних активів ТОВ «Фокс» у 2022 р. (рис. 3.3).

Необоротні активи (57103,17 тис. грн.) 44,42 %	Власний капітал + Довгостроковий капітал (125382,38 тис. грн.) 97,53 %
Постійна частина ОА (68279,21 тис. грн.) 53,11 %	
Змінна частина ОА (3174,58 тис. грн.) 2,47 %	Короткостроковий капітал (3174,58 тис. грн.) 2,47 %

Рисунок 3.3 – Прогнозована компромісна модель фінансування активів ТОВ «Фокс» в 2022 році

Визначимо прогнозовану структуру капіталу підприємства при фінансуванні його активів за допомогою компромісної моделі (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 – Прогнозована структура капіталу ТОВ «Фокс» на 2022 рік

Джерело капіталу	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Власний капітал	64278,48	50,00
Довгостроковий позиковий капітал	61103,90	47,53
Поточні зобов'язання	3174,58	2,47
Всього джерел	128556,96	100,00

Отже, за третім підходом ми пропонуємо збільшити власний капітал до 50%, запропонована структура призведе до зниження фінансового ризику, який бере на себе бізнес.

За результатами трьох методів ми отримуємо 3 різні результати, тому необхідно їх узагальнити, щоб визначити оптимальну структуру капіталу ТОВ «Фокс». Отримуємо такий результат:

- за першим способом – 50% власних коштів, 50% залучених коштів;
- за другим способом – 40% власних коштів, 60% залучених коштів;
- за третім способом – 50% власного капіталу, 50% позикового капіталу.

Тому вважається оптимальною структурою капіталу ТОВ «Фокс» на даний момент наступна: 50% власний капітал, 50% позиковий капітал.

Завдяки цій структурі ТОВ «Фокс» змогло підвищити рентабельність чистого капіталу з 16,03% до 19,15% і збільшити середньозважену вартість капіталу з 23,58% до 24,04%. Незважаючи на те, що вища вартість капіталу є недоліком для бізнесу, ця структура знизить рівень фінансового ризику бізнесу та залежність бізнесу від позикових ресурсів, що призведе до зменшення значення коефіцієнта фінансування і, таким чином, підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

3.3 Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

В умовах ринку особливого значення набуває об'єктивна оцінка рівня фінансової безпеки бізнесу. Для його визначення розроблено велику кількість методів, заснованих на аналізі глибини та аналізі експресії з використанням абсолютних і відносних показників. Такі підходи дозволяють виявити проблемні місця в діяльності компанії та дослідити причини цих проблем, але не дають можливості зробити обґрунтовані висновки про загальний рівень її фінансової безпеки. Аналізуючи літературні дані та практику аналізу фінансової безпеки вітчизняних підприємств, можна

стверджувати, що ефективної методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємств на даному етапі немає. Водночас результати нових методик, розроблених зарубіжними дослідниками, не можуть бути використані вітчизняними підприємствами, оскільки розроблені моделі не можуть дати адекватну оцінку стану безпеки цих підприємств, що працюють у певних умовах. Це відрізняється від умов визначення параметрів моделі. Тому закономірно, що дослідження в галузі сучасного вітчизняного аналізу фінансової безпеки зосереджені на пошуку нових методів оцінки рівня фінансової безпеки підприємств, які враховуватимуть особливості функціонування українських фінансових установ [49].

Найбільшого поширення набув інтегральний метод оцінки рівня фінансового стану підприємства, який передбачає синтез фінансових показників. Отже, інтегральний метод базується на використанні коефіцієнтного методу, який розраховує відповідні показники за даними статистичної фінансової звітності. Істотним недоліком коефіцієнтного методу є відсутність канонічних значень для більшості використовуваних коефіцієнтів, а також неможливість належного обліку зміни значень коефіцієнта кореляції в динаміці, оскільки чисельник і знаменник будь-якого коефіцієнта змінюватися з часом.

Інтегральний метод не враховує показники, що характеризують грошовий потік підприємства, але врахування фактичних доходів і витрат грошових ресурсів має бути одним із важливих або пріоритетних завдань аналізу фінансового рівня. Отже, існуючі методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємств мають такі основні недоліки [49-51]:

- нормативні дії, які не враховують вітчизняні умови ведення бізнесу, оцінку фінансового стану підприємств різних галузей, а чинні в Україні нормативні документи мають велику кількість недоліків, які можуть призвести до неправильних управлінських рішень керівниками та представниками фінансового сектору. контролюючого органу;

- затвердження єдиних стандартних значень коефіцієнтів для підприємств різних видів економічної діяльності;

- більшість показників, рекомендованих для розрахунку на основі даних фінансової звітності підприємства, неможливо достовірно розрахувати;

- відсутність поглибленої класифікації рівнів фінансової безпеки, тому підприємства з недостатньою фінансовою стійкістю можуть бути віднесені до «задовільного» рівня фінансової безпеки;

- труднощі у визначенні факторів, що впливають на фінансову безпеку;

- під час аналізу було отримано недостатньо інформації про можливість розвитку компанії;

- недостатньо точна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства;

- ретроспективність оцінки, оскільки вона базується на даних минулих років.

При цьому під час оцінки рівня фінансової безпеки України за іноземними методиками можуть виникнути значні проблеми, тому перед українськими науковцями стоїть завдання вдосконалити методичку та адаптувати її до вітчизняних умов господарювання. Розглянемо можливі шляхи вдосконалення методики оцінки фінансової безпеки підприємства. Для повної оцінки рівня фінансової безпеки підприємства рекомендується порівнювати фінансові показники, що характеризують діяльність підприємства, з нормативними значеннями, встановленими для зарубіжних умов:

- середнє значення аналогічних показників, розраховане як загальна кількість підприємств, що виробляють основну частку своєї продукції в кожній галузі;

- значення показників, рекомендовані в роботах українських дослідників, що відповідають вимогам безпечної експлуатації;

- показники діяльності кращих компаній тощо.

Шляхом такого порівняння визначається, чи перевищує значення відповідного показника того чи іншого підприємства середнє по Україні чи нижче, чи входить значення тих чи інших показників у певні діапазони,

рекомендовані українськими аналітиками. У поєднанні з вищесказаним вважаємо за необхідне використовувати значення коефіцієнтів, розрахованих для 60 підприємств 6 видів економічної діяльності у сфері матеріального виробництва України. Цей захід дозволить зробити оцінку рівня фінансової безпеки точнішою та відобразити реальний стан українських підприємств сфери матеріального виробництва.

Крім того, вважаємо за необхідне удосконалити методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємств сфери матеріального виробництва, обравши такий перелік показників, які є частиною комплексної оцінки та найкраще характеризують їх ключові напрями.

Для чіткого опису запропонованих змін рекомендуємо подати інформацію у вигляді таблиці (табл. 3.15).

Таблиця 3.15 – Пропонований підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Показник	Складові комплексного показника
1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – рентабельність активів; – рентабельність власного капіталу; – загальна рентабельність продажів; – рентабельність продукції
2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт поточної ліквідності; – коефіцієнт абсолютної ліквідності; – співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; – коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами; – коефіцієнт втрати платоспроможності
3. Комплексний показник ділової активності	<ul style="list-style-type: none"> – оборотність активів; – оборотність основних засобів; – оборотність оборотних активів; – оборотність грошових коштів; – оборотність власного капіталу
4. Комплексний показник фінансової стійкості	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт автономії; – коефіцієнт фінансового ризику; – коефіцієнт маневреності власного капіталу; – коефіцієнт фінансової стійкості
5. Комплексний показник матеріального стану підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт зносу основних засобів; – коефіцієнт оновлення основних засобів; – фондвіддача основних засобів

З таблиці 3.15 можна зробити висновок, що в методі прогнозування зведений показник господарювання (рентабельність) та зведений показник ділової активності залишаються незмінними порівняно з існуючим підходом [45]. Це обумовлено важливістю конкретних показників, які відображають справжній стан фінансової безпеки, оскільки ці показники характеризують ефективність будь-якого бізнесу. У групі показників платоспроможності показник працездатності власного капіталу відносимо до групи показників фінансової стійкості і замінюємо його на показник втрати платоспроможності в групі комплексних показників платоспроможності. Така заміна зумовлена тим, що показник дає уявлення про ступінь теоретичної спроможності суб'єкта господарювання виконувати свої зобов'язання у разі настання тих чи інших несприятливих подій, тобто дає загальну характеристику його захисних фінансових резервів. На нашу думку, це дуже важливо в методиці

У комплексних показниках фінансової стійкості виключено показники: коефіцієнт працездатності оборотних засобів, коефіцієнт ліквідності активів, індекс основних засобів. Ці показники не є настільки важливими для відображення фінансової стійкості підприємства, оскільки коефіцієнт працездатності оборотних активів безпосередньо пов'язаний з коефіцієнтом оборотності грошових коштів, а коефіцієнт ліквідності активів – з коефіцієнтом оборотності грошових коштів. Швидкість оборотності оборотних активів. Одним із основних принципів створення ефективного методу оцінки рівня фінансової безпеки такий: «...окремі показники, обрані для включення в загальну оцінку, не повинні дублювати один одного, оскільки таке дублювання не тільки ускладнить економічну отримане обґрунтування результатів, але може і спотворити їх...». Причому ці показники зручніше звести до тих, що оцінюють господарську діяльність підприємств. Що стосується комплексного показника інвестиційної привабливості, то, ця група показників є малозначущою для оцінки рівня фінансової безпеки підприємств.

Коефіцієнт чистого доходу відображає частку чистого доходу у валовому доході, що не є інформативним для потенційних інвесторів, оскільки різниця між валовим і чистим доходом складається з податків (ПДВ, мита, акцизу тощо). Таким чином, цей показник може надати лише інформацію про рівень непрямих податків у країні. Для потенційних інвесторів більш важливими є показники прибутковості, які вже розглядаються в запропонованій методології. Що стосується показника чистого прибутку на акцію, то він у нас втратив своє еталонне значення. Це пов'язано з тим, що сьогодні мало хто з українських суб'єктів господарювання приділяє належну увагу своїм акціонерам, а більшість взагалі не виплачує дивіденди. Тому використання цього показника в методиках оцінки рівня фінансової безпеки є недоцільним. Рекомендовано використовувати комплексні показники фінансового стану підприємства, а не комплексні показники інвестиційної привабливості. Оскільки досліджувані підприємства належать до підприємств матеріального виробництва, особливо важливим є стан основних засобів.

Одним із найбільш проблемних показників оцінки майнового стану в Україні є рівень зносу основних засобів. Тому це важливо для оцінки рівня фінансової безпеки бізнесу. Крім того, необхідно включити в методичку фактор оновлення основних засобів, який характерний для політики регулювання майнового стану підприємств. Для визначення конкретного показника необхідно застосувати фондвіддачу основних засобів, оскільки необхідно оцінити ефективність їх використання.

Запропонований методичний підхід зможе забезпечити більш точну та глибоку оцінку фінансової безпеки фірми. Для перевірки запропонованої методички на практиці та вивчення впливу запропонованих заходів на підвищення рівня фінансової безпеки вважаємо за необхідне розрахувати загальний показник стану фінансової безпеки для ТОВ «Фокс» за 2021 рік та на основі відображення даних про власний і позиковий капітал. Розрахункові дані наведені в таблиці 3.16.

Таблиця 3.16 – Результати розрахунків складових оцінки рівня фінансової безпеки ТОВ «Фокс»

Показник	Результат розрахунків	
	за даними фінансової звітності за 2021 рік	за даними, отриманими в результаті оптимізації структури капіталу
1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства:		
– рентабельність активів;	0,149	0,156
– рентабельність власного капіталу;	0,315	0,315
– загальна рентабельність продажів;	0,101	0,101
– рентабельність продукції	0,126	0,126
2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства:		
– коефіцієнт поточної ліквідності;	1,045	1,125
– коефіцієнт абсолютної ліквідності;	0,237	0,256
– співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості;	1,325	1,228
– коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами;	0,030	0,056
– коефіцієнт втрати платоспроможності	1,040	1,040
3. Комплексний показник ділової активності:		
– оборотність активів;	1,478	1,552
– оборотність основних засобів;	4,320	4,543
– оборотність оборотних активів;	2,513	2,631
– оборотність грошових коштів;	21,531	22,561
– оборотність власного капіталу	3,127	3,127
4. Комплексний показник фінансової стійкості:		
– коефіцієнт автономії;	0,461	0,500
– коефіцієнт фінансового ризику;	1,171	1,000
– коефіцієнт маневреності власного капіталу;	0,603	0,596
– коефіцієнт фінансової стійкості	0,854	1,000
5. Комплексний показник матеріального стану підприємства:		
– коефіцієнт зносу основних засобів;	0,445	0,445
– коефіцієнт оновлення основних засобів;	0,383	0,383
– фондвіддача основних засобів	2,160	4,543

Зведені показники для розрахунку рівня фінансової безпеки підприємства та нормативні значення кожного складового коефіцієнта запропонованого методу оцінювання наведено у таблиці 3.17.

Таблиця 3.17 – Склад комплексного показника оцінки стану фінансової безпеки підприємства

Показник	Коефіцієнт коригування		
	0	0,5	1
1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства:			
– рентабельність активів;	<0,00	0,00-0,05	>0,05
– рентабельність власного капіталу;	<0,00	0,00-0,05	>0,05
– загальна рентабельність продажів;	<0,00	0,00-0,05	>0,05
– рентабельність продукції.	<0,00	0,00-0,05	>0,05
2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства:			
– коефіцієнт поточної ліквідності;	<0,60	0,60-0,80	>0,80
– коефіцієнт абсолютної ліквідності;	<0,20	0,20-0,25	>0,25
– співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості;	<1,00	1,00-1,20	>1,20
– коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами;	<0	0-0,10	>0,10
– коефіцієнт втрати платоспроможності.	<0,85	0,85-1,00	>1,00
3. Комплексний показник ділової активності:			
– оборотність активів;	<0,50	0,50-0,90	>0,90
– оборотність основних засобів;	<1,00	1,00-2,00	>2,00
– оборотність оборотних активів;	<1,00	1,00-2,00	>2,00
– оборотність грошових коштів;	<1,00	1,00-2,00	>2,00
– оборотність власного капіталу.	<1,00	1,00-2,00	>2,00
4. Комплексний показник фінансової стійкості:			
– коефіцієнт автономії;	<0,30	0,30-0,50	>0,50
– коефіцієнт фінансового ризику;	>1,10	0,90-1,10	<0,90
– коефіцієнт маневреності власного капіталу;	<0,00	0,00-0,10	>0,10
– коефіцієнт фінансової стійкості.	<0,80	0,80-1,00	>1,00
5. Комплексний показник матеріального стану підприємства:			
– коефіцієнт зносу основних засобів;	>0,60	0,40-0,60	<0,40
– коефіцієнт оновлення основних засобів;	<0,01	0,01-0,10	>0,10
– фондодіддача основних засобів.	<1,00	1,00-2,00	>2,00

На основі даних, отриманих у таблиці 3.17, розрахуємо комплексні показники за різними напрямками та об'єднаємо їх у загальний показник, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.18.

Таблиця 3.18 – Значення комплексних та інтегрального показників стану фінансової безпеки ТОВ «Фокс»

Показник	Результат розрахунків	
	до змін	після змін
Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства	1,000	1,000
Комплексний показник оцінки платоспроможності	0,800	0,900
Комплексний показник ділової активності	1,000	1,000
Комплексний показник фінансової стійкості	0,500	0,875
Комплексний показник матеріального стану підприємства	0,833	0,833
Інтегральний показник фінансової безпеки	4,133	4,608

Отже, за результатами розрахунків можна зробити висновок, що впровадження заходів з оптимізації структури капіталу призведе до підвищення рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства.

Особливо великий вплив має зміна структури капіталу з існуючого 1% власного капіталу та 50% позикового капіталу на індекс фінансової стійкості: збільшується коефіцієнт фінансової автономії, зменшується коефіцієнт фінансового ризику, а також зменшується коефіцієнт фінансової стійкості, стабільність підвищується.

Запропоновані зміни гарантуватимуть довгострокову платоспроможність як самого підприємства, так і його контрагентів. Що стосується рівня фінансової безпеки ТОВ «Фокс», то його можна назвати «впевненим». Зазначений рівень фінансової безпеки характеризується оптимальним значенням усіх коефіцієнтів, що характеризують стан фінансової безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємства.

Розкрито економічний зміст фінансової безпеки підприємства.

Фінансова безпека підприємства є невід'ємною частиною його економічної безпеки.

У загальному вигляді економічна безпека розуміється як якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови функціонування системи, розвиватися в рамках поставлених системою цілей, а також за різних загрозливих ситуацій (зовнішніх і внутрішніх) система здатна протистояти їм і відновлювати працездатність.

Функціональні складові економічної безпеки підприємства наведено графічно.

Фінансову складову економічної безпеки фірми можна визначити як стан найефективнішого використання ресурсів підприємства, що проявляється у максимізації прибутку та підвищенні прибутковості фірми, якості використовуваних основних і оборотних засобів, структурі капіталу.

У звичайних умовах фінансова безпека підприємства проявляється як механізм, який, з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи основного підприємства шляхом використання захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність за рахунок раціонального використання фінансових ресурсів.

Сутність корпоративної фінансової безпеки полягає в здатності компаній самостійно формувати та реалізовувати фінансові стратегії відповідно до корпоративних стратегічних цілей в умовах невизначеності

конкурентного середовища. Тобто фінансова безпека являє собою такий стан бізнесу, який:

- може забезпечити довгострокову фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства;
- може задовольняти потреби підприємства у фінансових ресурсах для сталого та розширеного відтворення;
- забезпечує повну фінансову незалежність бізнесу;
- дозволяє захищатися від існуючих і нових небезпек і загроз, що намагаються завдати фінансових збитків бізнесу, або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати бізнес;
- може забезпечити достатню гнучкість у прийнятті фінансових рішень;
- забезпечує захист фінансових інтересів власників бізнесу.

Аналіз наукових праць, присвячених фінансовій безпеці суб'єктів господарювання, показує, що вона визначається такими факторами:

- наявність фінансових ресурсів;
- стабільність фінансового стану підприємства;
- збалансованість руху капіталу та розрахункові відносини;
- ефективність фінансово-господарської діяльності;
- рівень контролю внутрішніх і зовнішніх ризиків.

Узагальнено найбільш типові критичні ризики суб'єктів підприємництва.

Графічно представлено особливості системи фінансової безпеки підприємства.

Система фінансової безпеки підприємства – це синтез організаційних, управлінських, системних, технічних, профілактичних і рекламних заходів, спрямованих на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Метою створення системи безпеки є своєчасне виявлення та попередження зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, забезпечення безпеки діяльності підприємства та досягнення його бізнес-цілей.

Елементами системи фінансової безпеки є об'єкт і суб'єкт фінансової безпеки, механізм забезпечення безпеки та власне дії щодо забезпечення безпеки, що представлено графічно.

Також систематизовано основні завдання в управлінні фінансовою безпекою підприємства.

Проаналізовано структуру механізму управління фінансовою безпекою підприємства та етапи контролінгу фінансової безпеки підприємства.

У другому розділі роботи проведено аналіз господарської діяльності та стану фінансової безпеки ТОВ «Фокс», основним видом діяльності якого є виробництво тари.

Наведена організаційна структура управління підприємства.

Наведено динаміку основних показників діяльності підприємства за 2019-2021 роки.

Чистий дохід від продажів також продемонстрував позитивну тенденцію до зростання протягом періоду дослідження

З 2019 по 2021 рік чистий прибуток компанії зріс на 8,68% порівняно з 2021 роком. Найбільший темп зростання прибутку ТОВ «Фокс» припав на 2021 рік – 12,34 %.

Залишкова вартість основних засобів у цьому періоді також зросла на 51,97 %, що свідчить про агресивну політику щодо оновлення основних виробничих засобів.

Здійснено аналіз показників фінансового стану підприємства.

Проаналізовано показники майнового стану та показники ліквідності ТОВ «Фокс» за 2019-2021 рр. Також наведено показники платоспроможності та фінансової стійкості.

Аналізуючи всі найважливіші показники комплексної оцінки фінансового стану ТОВ «Фокс», можна сказати, що більшість показників

підприємства відповідають нормативним значенням, тобто підприємство є фінансово стійким, самостійним, має високий рівень ліквідності та платоспроможності. Але головною загрозою для фінансового стану підприємства є величина коефіцієнта фінансування. Така ситуація пов'язана із зростанням частки позикових коштів, які входять до складу пасиву балансу підприємства.

На основі проведених досліджень у третьому розділі роботи запропоновано напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства.

Здійснено розрахунки щодо запропонованої структури операційних витрат ТОВ «Фокс».

Як наслідок, видно покращення в результаті впровадження запропонованих змін: валовий прибуток збільшується, операційний леверидж збільшується, а потужність операційного левериджу значно зростає – збільшення на 1,75.

Також у роботі запропоновано використати методи оптимізації структури капіталу в контексті управління фінансовою безпекою підприємства.

Оптимізація структури капіталу є одним із найважливіших і складних завдань, що вирішуються в процесі управління фінансовою безпекою підприємства.

Оптимальна структура капіталу – це такий показник використання власних і позикових ресурсів, який гарантує найбільш ефективне співвідношення між коефіцієнтом рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізацію ринкової вартості підприємства.

Аналіз економічної літератури свідчить, що на практиці виділяють три методи оптимізації структури капіталу.

Визначено середньозважену вартість капіталу ТОВ «Фокс» при існуючій структурі капіталу за 2021 рік.

Побудовано прогнозовану компромісну модель фінансування активів ТОВ «Фокс» на плановий період.

За результатами трьох методів отримано 3 різні результати, тому необхідно їх узагальнити, щоб визначити оптимальну структуру капіталу ТОВ «Фокс». Отримуємо такий результат:

- за першим способом – 50% власних коштів, 50% залучених коштів;
- за другим способом – 40% власних коштів, 60% залучених коштів;
- за третім способом – 50% власного капіталу, 50% позикового капіталу.

Тому вважається оптимальною структурою капіталу ТОВ «Фокс» на даний момент: 50% власний капітал, 50% позиковий капітал.

Також у даному розділі роботи запропоновано методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Запропонований методичний підхід зможе забезпечити більш точну та глибоку оцінку фінансової безпеки підприємства.

Запропонований методичний підхід апробовано на прикладі досліджуваного підприємства.

Отже, за результатами розрахунків можна зробити висновок, що впровадження заходів з оптимізації структури капіталу призведе до підвищення рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства.

Запропоновані зміни гарантуватимуть довгострокову платоспроможність як самого підприємства, так і його контрагентів.

Основні результати досліджень опубліковані в роботах [57, 58].

Копії опублікованих праць наведено в додатку А.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Тютченко С. М. Забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці: монографія; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: Біла К. О., 2021. 211 с.

2. Князь С. В., Кайдрович Х. І., Скриньковський Р. М., Шевченко С. Г., Коновалюк І. В. Фінансова рівновага як механізм забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія; ред.: С. В. Князь; Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Левада, 2022. 372 с.

3. Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, І. І. Рекуненко, І. О. Школьник, О. В. Дейнека, Н. А. Дехтяр, О. С. Журавка, О. А. Криклій, О. В. Крухмаль, Т. Г. Кубах, О. В. Люта, Л. Д Павленко, Н. Г. Пігуль, В. В. Романчукевич, Л. Б. Рябушка, Є. Ю. Мордань, Є. К Бондаренко, С. В. Кононенко, С. В. Чорна, Ю. С. Давиденко, Я. І. Кравченко, В. В. Степаненко; ред.: Л. Л. Гриценко; Сумський державний університет. Суми: Сум. держ. ун-т, 2021. 378 с.

4. Онищенко С. В., Пугач О. А. Загрози економічній безпеці України: сутність, оцінювання та механізм упередження: монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2015. 337 с.

5. Фінансова безпека домогосподарств в Україні: сучасні проблеми та механізм забезпечення: колект. монографія / Б. І. Пшик, М. С. Зварич, Я. М. Кашуба, Л. Я. Слобода; ред.: Б. І. Пшик; Університет банківської справи. Львів: СПОЛОМ, 2020. 273 с.

6. Онищенко О. В., Яценко Н. М., Гончаренко Н. О. Роль економічної безпеки у стратегічному управлінні промисловим підприємством.

Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки. 2022. № 4. С. 119-127.

7. Єфдокимов В. В., Олійник О. В., Грицишен Д. О., Грищенко О. О. Концепція управління економічною безпекою суб'єктів господарювання в контексті теорії сталого розвитку: монографія; Житомир. держ. технол. ун-т. Житомир, 2013. 251 с.

8. Сучасне управління: ризики, виклики, безпека, перспективність використання та проблеми впровадження в державному та приватному секторах економіки : колект. монографія / ред.: Н. Е. Аванесова, О. Чупир, Д. Терещенко, Т. Андрєєва, О. Гетьман. Харків: Панов А. М. , 2021. 634 с.

9. Polozova T.V., Nicola Jennifer John Elia. Enterprise economic security system: theoretical aspects of formation. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-середовища: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 355-362.

10. Полозова Т. В., Журавель М. Ю. Організаційне забезпечення складових економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць*. Випуск 257: В 7 т. Т. III. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. С. 613-619.

11. Герасименко Л. В. Формування системи адаптивно-орієнтованого управління економічною безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_4_34. (дата звернення 28.11.2022)

12. Шмалій Л. В., Ількевич М. В. Управління економічною безпекою підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2020. № 4. С. 68-73.

13. Рогоза М. Є. Перебийніс В. І., Кузьменко О. К., Карнаухова Г. В. Управління економічною безпекою: аналітико-інформаційний аспект діагностики та прийняття рішень. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 2. С. 69-77.

14. Меліхова Т. О. Вдосконалення функцій та завдань забезпечення економічної безпеки підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 70-73.

15. Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки: колект. монографія / [Абакуменко О. І. та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Шкарлета Сергія Миколайовича; Черніг. нац. технол. ун-т. Ніжин: Лук'яненко В.В.: Орхідея, 2015. 440 с.

16. Козаченко Г. В., Рамазанов С. К., Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С., Пшик Б. І. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія [у 3 т.]. Т. 3. Луганськ: Промдрук, 2014. 336 с.

17. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія; Українська академія друкарства, Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів: Растр-7, 2020. 383 с.

18. Федоришина Л. І. Методичні аспекти аналізу управління фінансовою безпекою підприємства *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 4. С. 178-193.

19. Пойда-Носик Н. Н., Черленяк І. І. Управління фінансовою безпекою на макро- та мікрорівнях: теоретико-методологічні засади. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2021. Вип. 1. С. 59-67.

20. Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки: колект. монографія / Чернігів. нац. технол. ун-т; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Ільчука Валерія Петровича. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 349 с.

21. Вдовиченко Л. Ю., Волосюк М. В. Теоретико-методологічні аспекти формування механізму стратегічного управління економічною безпекою підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 10. С. 469-477.

22. Череп А. В., Худолей Л. В. Використання інструментів забезпечення фінансово-економічної безпеки промислових підприємств: монографія; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя: Запоріж. нац. ун-т, 2018. 221 с.

23. Момот Т. В., Шаповал Г. М., Панов В. В. Стратегічний моніторинг в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 3(1). С. 80-84.

24. Сидорчук І. Систематизація теоретико-методологічних підходів до формування, реалізації та моделювання стратегій управління інноваційним розвитком та фінансово-економічною безпекою підприємницьких структур. *Modeling the development of the economic systems*. 2021. № 2. С. 33-39.

25. Хлевицька Т. Б., Гусєва О. Ю. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства засобами реінжинірингу бізнес-процесів. *Бізнес Інформ*. 2021. № 8. С. 190-196.

26. Полозова Т.В. Особливості діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 28. Ч. 3. Чернівці: БДФЕУ, 2015. С.88-91.

27. Шандова Н. В. Мешкова-Кравченко Н. В., Латкіна С. А. Економіка підприємства: навч. посіб. для студентів закл. вищ. освіти; Херсонський національний технічний університет. Херсон: Вишемирський В. С., 2021. 335 с.

28. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. ВНЗ; Терноп. нац. екон. ун-т. 2-ге вид., переробл. та доповн. К.: Центр учбов. л-ри, 2012. 303 с.

29. Садченко О. В., Філіпков Ю. С. Економіка підприємства: навч.-метод. посіб. для студ. екон. ф-ту зі спец. «менеджмент організацій»; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. О.: Астропринт, 2010. 127 с.
30. Герасименко Т. О., Мазуренко О. М. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб.; Львів. комерц. акад. Львів, 2014. 319 с.
31. Божидарнік Т. В., Кривов'язюк І. В. Обґрунтування господарських рішень і діагностика промислового підприємства: сучасний формат: монографія; Луц. нац. техн. ун-т. Луцьк, 2014. 160 с.
32. Міщук Г. Ю., Джигар Т. М., Шишкіна О. О. Економічний аналіз: навч. посіб.; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне: НУВГП, 2017. 155 с.
33. Могилевська О. Ю., Уфимцева Т. М., Слободяник А. М. Економіка підприємства. Теорія і практика : навч. посіб.; Київ. міжнар. ун-т. Київ, 2017. 295 с.
34. Ковальчук І. В. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Знання, 2014. 679 с.
35. Основи економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для студентів екон. спец., магістрів, аспірантів, викл. / В. М. Микитюк та ін.; ред. В. М. Микитюк; Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир: Рута, 2018. 439 с.
36. Шарко М. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Радкевич О. М. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Ч. 1; Херсон. нац. техн. ун-т. Херсон, 2014. 434 с.
37. Череп А. В., Ярмош В. В. Економіка підприємства: підручник; ДВНЗ «Запоріж. нац. ун-т». Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 335 с.
38. Семенда Д. К., Бурляй О. Л., Коротєєв М. А., Семенда О. В. Економіка підприємства: підруч. для студентів ВНЗ; ред.: Д. К. Семенда; Уман. нац. ун-т садівництва. Умань: Сочінський, 2014. 477 с.

39. Лук'янова В. В., Шутяк Ю. В. Діагностика економічної безпеки підприємства: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2014. 165 с.
40. Меліхова Т. О. Економічна безпека промислових підприємств: аналіз фінансового стану, ймовірності банкрутства, чистого економічного ефекту від залучення інвестицій. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 35. С. 213-221.
41. Васенко В. К., Шульга І. П., Пуш Л. А., Зачосова Н. В., Герасименко О. М. Економічна безпека держави, суб'єктів господарювання та тіньова економіка: монографія; Ред.: В.К. Васенко; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Черкаси: Фактор, 2010. 367 с.
42. Майстро Р.Г., Полозова Т.В. Напрями вдосконалення державного регулювання економічної безпеки України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 1(12). С. 46-50.
43. Новик І. В. Проблеми та перспективи забезпечення економічної безпеки підприємства в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 229-233.
44. Якименко Ю. М., Мужанова Т. М. Оцінка рівня економічної безпеки бізнесу при моніторингу підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. № 4. С. 78-84.
45. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. № 3. С. 81-88.
46. Тищенко В. В., Тищенко О. І. Оцінка фінансового стану підприємств в контексті економічної безпеки. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 6. С. 196-201.
47. Орищин Т. М., Крихівська Н. О., Тягур С. І. Оцінка фінансово-економічної безпеки підприємств: методичний аспект. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 2. С. 7-12.

48. Меліхова Т. О. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства як основний складник економічної безпеки: узагальнення наявних методичних підходів та критичний аналіз. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 1. С. 87-91.

49. Нусінова О. В. Оцінка фінансової безпеки підприємств: монографія. Кривий Ріг: Діоніс, 2011. 189 с.

50. Бандурян Б. Б., Ковалевський В. В., Цвайгов Д. Л. Формалізація оцінки та управління станом безпеки. *Техногенно-екологічна безпека*. 2021. Вип. 9. С. 26-30.

51. Хобта В. М., Панкова М. В. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Інтелект XXI*. 2018. № 6. С. 100-105.

52. Polozova T., Cherkashina M., Shapoval O., Romanchik T., Alzoubi Laith Abdel Karim Mohammad. Assessment of risks in conditions of provision of security of economic activities of organizations. *Journal of security and sustainability issues*. 2019. № 8 (4). С. 705-714.

53. Polozova T., Musiienko V., Storozhenko O., Peresada O., Geseleva N. Modeling of energy-saving processes in the context of energy safety and security. *Journal of security and sustainability issues*. 2019. № 8 (3). С. 387-397.

54. Фінансово-економічна безпека: стратегічна аналітика та аудиторський супровід: монографія / ред.: Т. В. Момот; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 340 с.

55. Химич І. Г., Винник Т. М., Константюк Н. І., Тимошик Н. С., Юрик Н. Є. Фінансова безпека підприємства як антикризовий метод управління. *Modern economics*. 2021. № 25. С. 153-159

56. Полозова Т.В. Модель оцінки рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 11. 2015. № 11. Ч. 5. С. 86-91.

57. Полозова Т. В., Прилуцький В.Г., Куценко Ю.А. Теоретичні аспекти управління системою фінансової безпеки підприємства. *Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 1 листопада 2022 р.) / За заг. ред. д.е.н., проф. Т.В. Полозової. Харків. ХНУРЕ. 2022. С. 121-123.

58. Полозова Т. В., Прилуцький В.Г., Алзубі Лайт Абдел Карім Мохаммад. Функції управління фінансовою безпекою підприємства. Сучасні тенденції сталого розвитку: теорія, методологія, практика: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2022. С. 260-265.